

Mikroskopická stavba smyslových orgánů

Aleš Hampl

Listopad 2022

Smyslový systém

Slouží k zachycování různých typů podnětů působících na organismus z vnějšku i zevnitř.

Senzitivní nervová zakončení

(Struktury s jednoduchou stavbou)

- Jednoduchá senzitivní zakončení
- Intraepitelová senzitivní zakončení
- Senzitivní tělíška

Složité čidla

- Orgán zraku - **Oko**
- Orgán sluchu a rovnováhy - **Ucho**

Orgán zraku - Oko

Analyzuje formu, intenzitu a barvu světla odraženou objekty

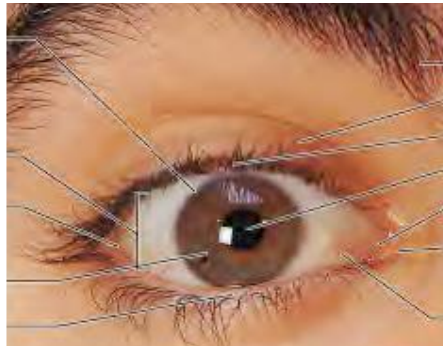
Oční koule

(s trojvrstvou strukturou)

- tunica externa = fibrosa
- tunica media = vasculosa
- tunica interna = nervosa

Přídavné struktury oka

- víčko,
- spojivka
- slzný aparát
- okohybné svaly

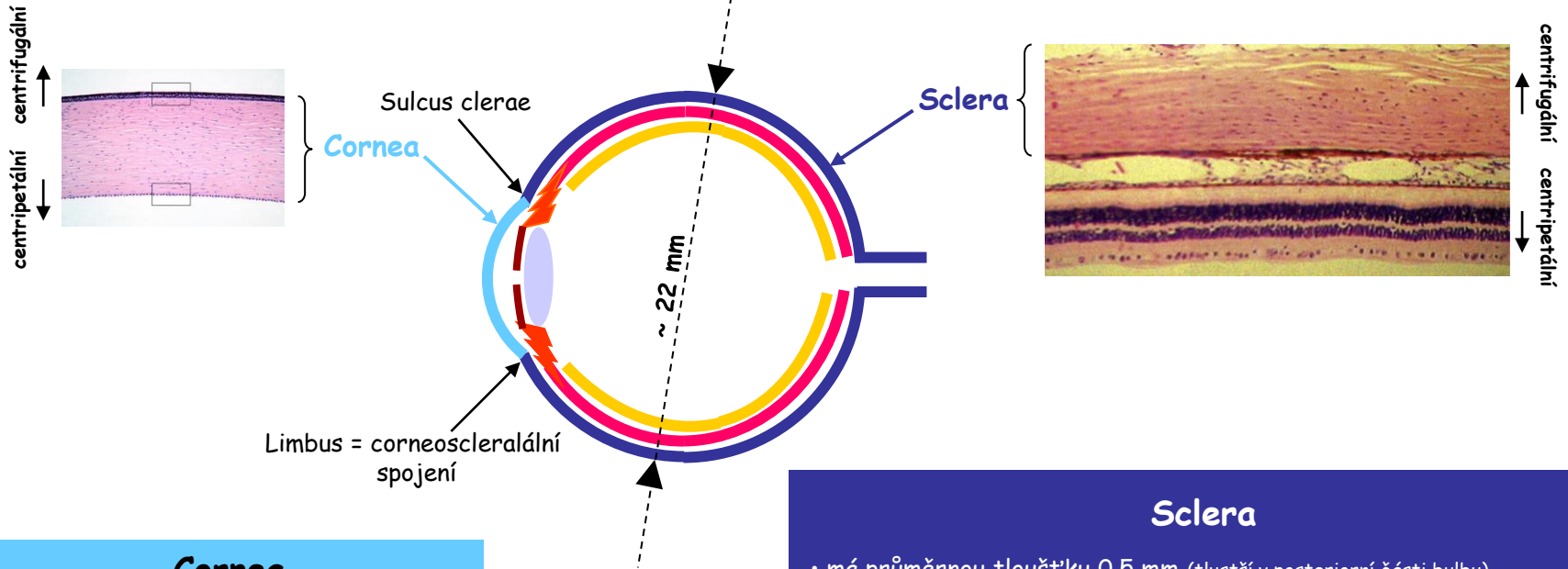
Jaké požadavky by struktury oka měl splnit ?

- Schopnost přijímat signály a přenášet je do CNS ke zpracování
- Schopnost ostřit na objekty
- Dostatečná pevnost (odolnost)
- Schopnost regenerovat
- Volný pohyb - minimální frikce

Dostatečná pevnost (odolnost)

Oči jsou usazeny v ochranném prostředí lebky, v orbitách, obklopeny polštáři tukové tkáně.

Cornea (Rohovka)	+	Sclera (Bělina)	=	Tunica externa oculi
1/6	+	5/6	=	6/6 povrchu oka

Cornea

- má průměrnou tloušťku asi 0.9-1.0 mm
- je bezbarvá
- je transparentní
- je zcela avaskulární
- sestává z 5-ti odlišitelných vrstev

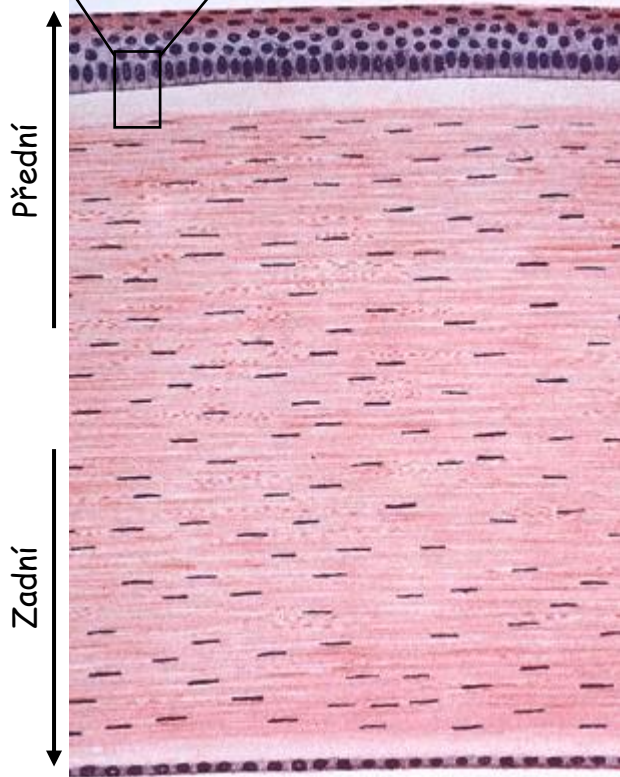
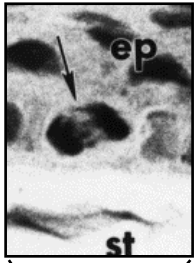
pokračování na dalším obrázku

Sclera

- má průměrnou tloušťku 0.5 mm (tlustší v posteriorní části bulbu)
- tvořena svazky vláken kolagenu I (kříží se v různých směrech)
- obsahuje ojedinělé fibroblasty
- je relativně avaskulární
- je spojena řídkým vazivem s **Tenonovou membránou** - vytváří **Tenonův prostor**, který umožňuje volný pohyb oční koule
- s cévnatkou je spojena prostřednictvím **lamina suprachoroidea** (řídké vazivo s ojedinělými melanocyty, fibroblasty a elastickými vlákny)

Cornea

(transverzální řez)

- vícevrstevný dlaždicový epitel (5-6 vrstev)
- nekeratinizující
- extrémně bohatý na nervová zakončení
- buňky na povrchu jsou opatřeny mikroklyčky (protrudují do prostoru s filmem slz)

Přední epitel rohovky
Bowmanova membrána

- = **Lamina limitans anterior**
- má tloušťku asi 7 - 12 μm
- je tvořena jemnými kolagenními vlákny (křížícími se)
- neobsahuje buňky
- dodává rohovce pevnost

Substancia propria corneae

- tvořena mnoha vrstvami perpendikulárně řazených kolagenních vláken
  - mezi lamelami kolagenu jsou oploštělé keratocyty (fibroblast-like cells)
  - obsahuje mukoidní hmotu bohatou na chondroitinsulfát
  - vhodně hydratována
- ZÁKLAD TRANSPARENCE**

- = **Lamina limitans posterior**
- je tvořena jemnými vlákny kolagenu
- vlákna jsou organizována do 3D sítě

Descemetova membrána
Zadní epitel rohovky

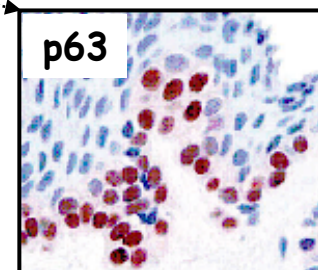
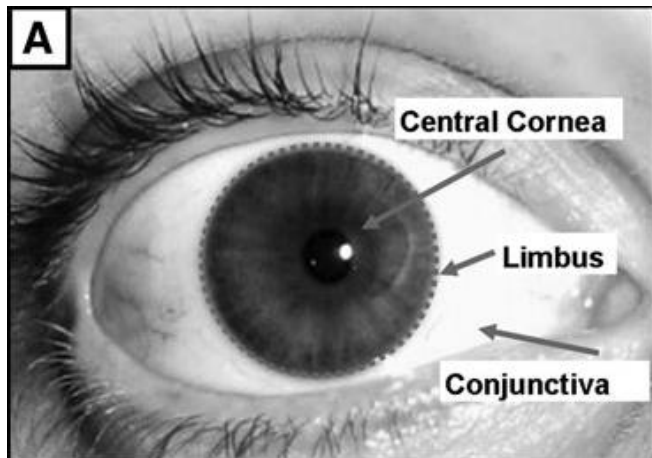
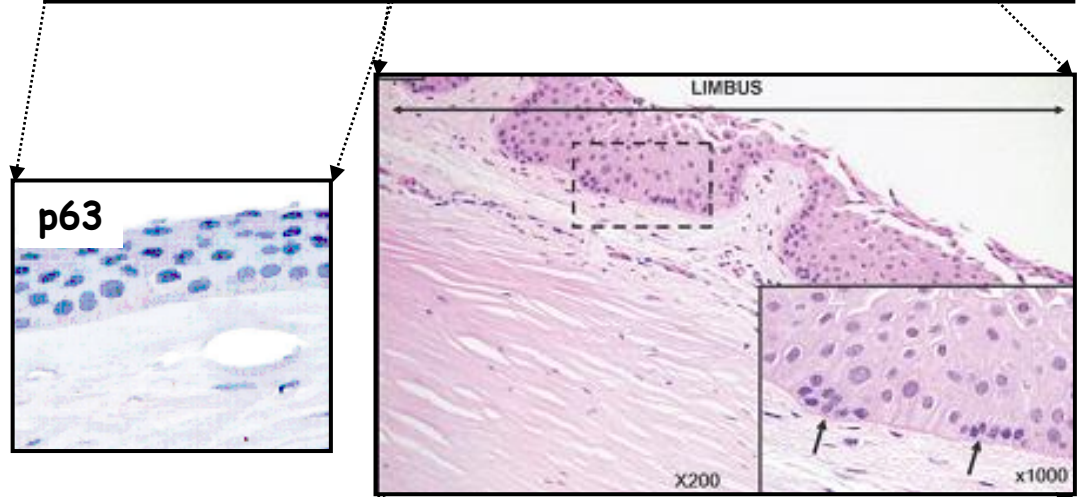
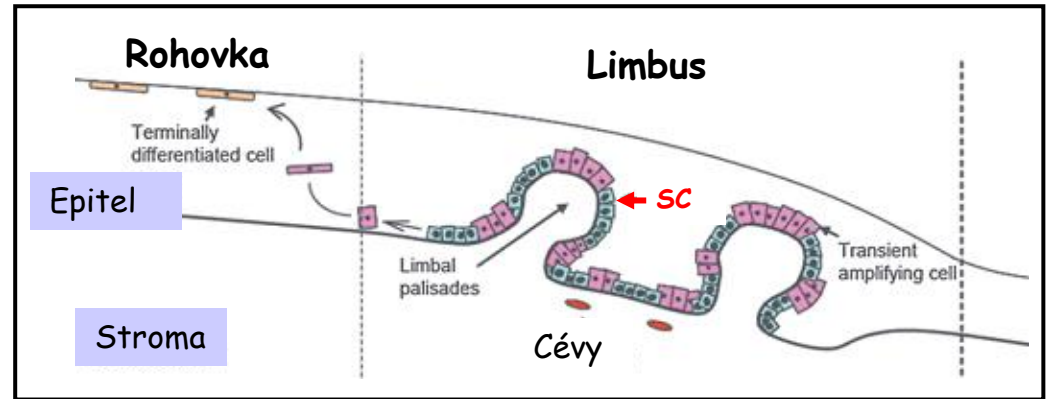
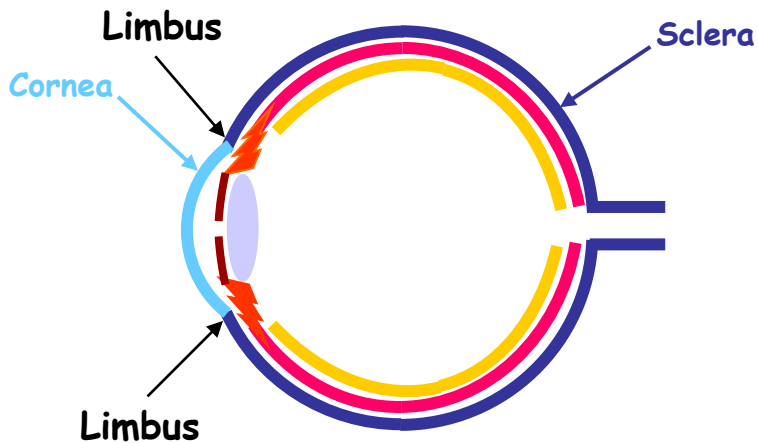
- jednovrstevný dlaždicový epitel
- svojí aktivitou udržuje ve správném stavu stroma rohovky
- přechází na přední plochu duhovky (přes spongium anguli iridocornealis)

Schopnost regenerace

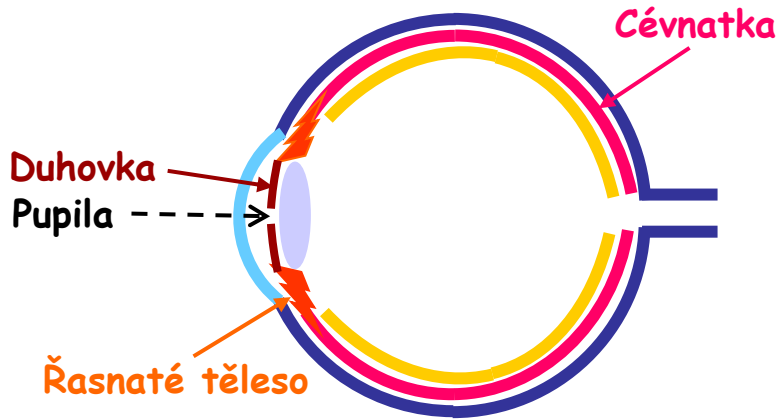
Limbus - corneosclerální spojení

Je oblast přechodu transparentních kolagenních vláken rohovky v netransparentní kolagenní vlákna bělmy.

Je vysoce vaskularizovaná - vyživuje bezcévnou rohovku.

Dostatečné zásobení zdroji

Cívnačka + Řasnaté těleso + Duhovka = Tunica media
Choroidea   Corpus ciliare   Iris   T. vasculosa

Cívnačka = 4-vrstvá struktura

Lamina suprachoroidea

- je tvořena řídkým vazivem
- je bohatá na pigmentové buňky - melanocyty

Lamina vasculosa

- je tvořena řídkým vazivem
- je bohatá na pigmentové buňky - melanocyty
- obsahuje silnější cévy a nervová vlákna

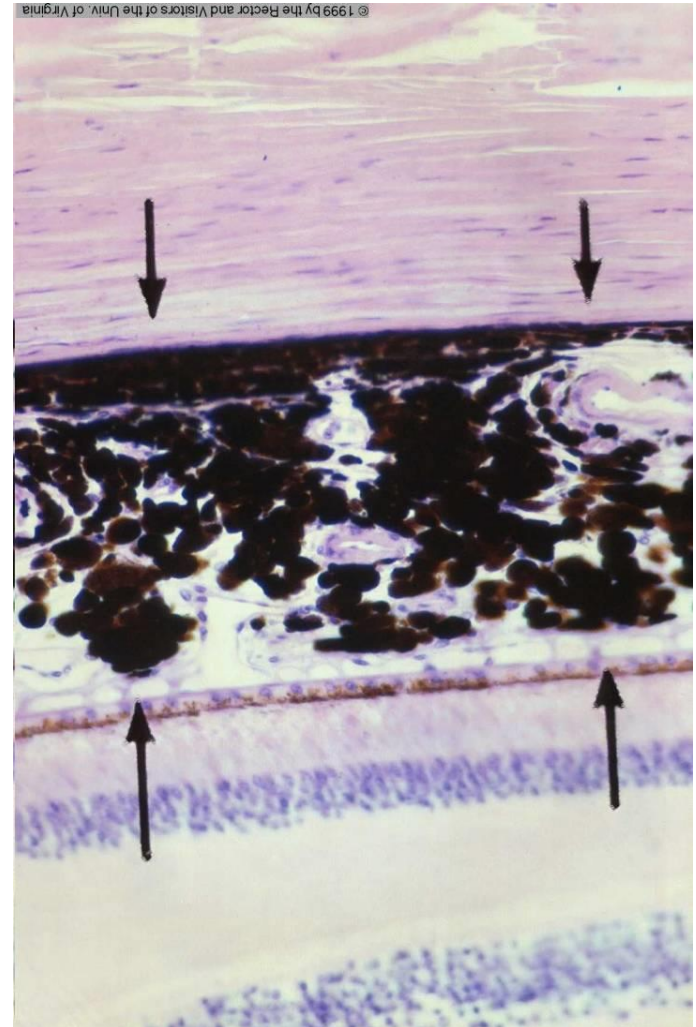
Lamina choriocapillaris

- je tvořena řídkým vazivem
- obsahuje složitou síť jemných kapilár

Lamina vitrea = L. basalis = Bruch's membrane

- je tvořena vlákny kolagenu a elastinu
- má celkovou tloušťku asi 3-4 μm
- vytváří přechod mezi bazálními membránami Lamina choriocapillaris a pigmentového epitelu sítnice

Cívnačka

Sclera

Retina

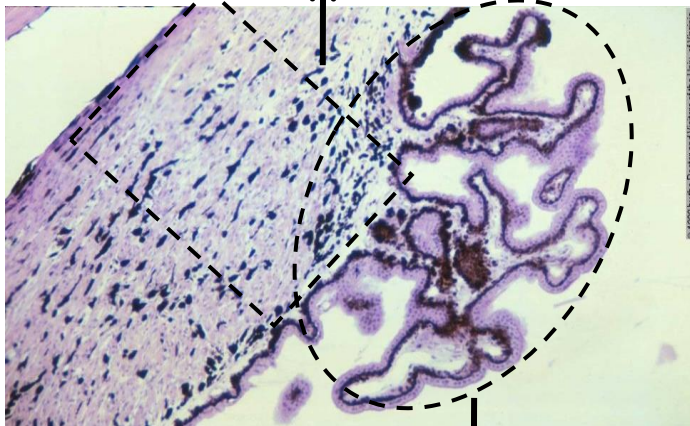

Schopnost zaostřit na objekty

Řasnaté těleso - přední extenze cévnatky

Stroma řasnatého tělesa

- řídké vazivo
- obsahuje elastická vlákna, cévy a melanocyty
- bohaté na kapiláry (komorový mok)
- svazky hladkosvalových vláken (ukotveny v bělimě a prostupující do výběžků řasnatého tělesa - *m. ciliaris*)

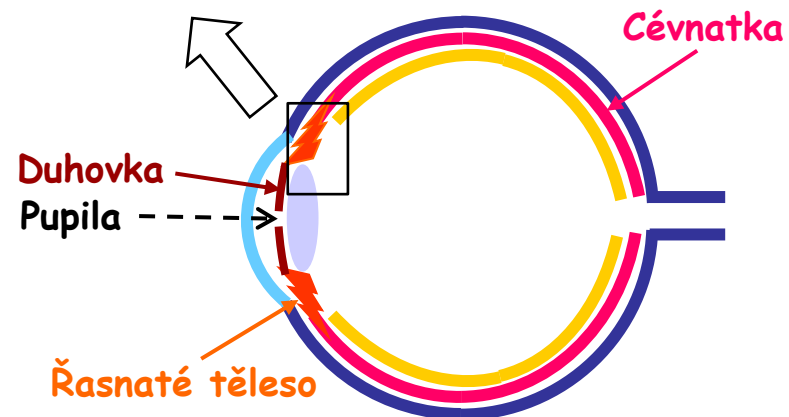
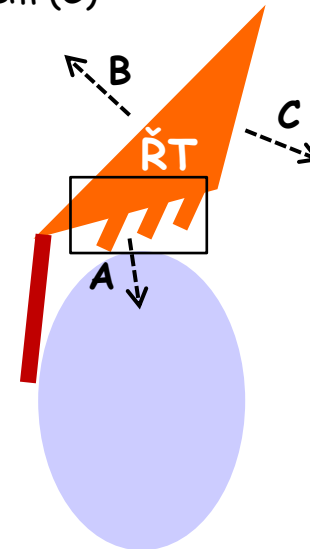
Výběžky ŘT (Processus ciliares)

- prominují do zadní komory
- celkový počet asi 70-80
- bohaté kapilárami (komorový mok)
- pokryto dvouvrstvým epitelem (přechází ze sítnice - *pars ciliaris retinae*)
- spojeny s pouzdrum prostřednictvím *fibrae suspensoriae lentis* (zonulae)

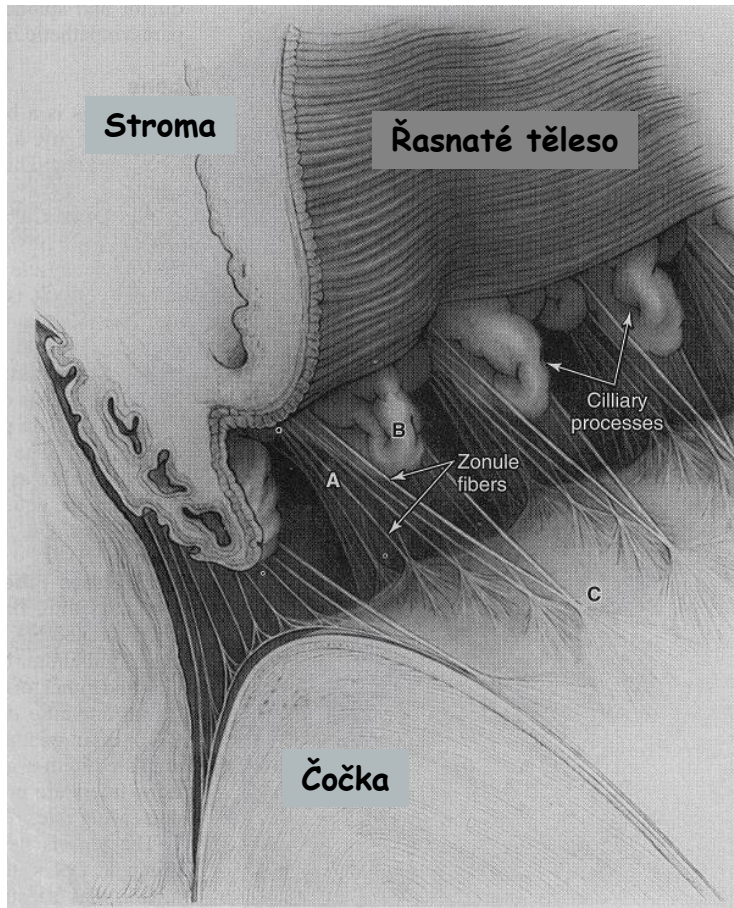
Trojúhelníkovité na řezu

Stýká se s:

- čočkou a zadní komorou (A)
- bělimou (B)
- sklivcem (C)

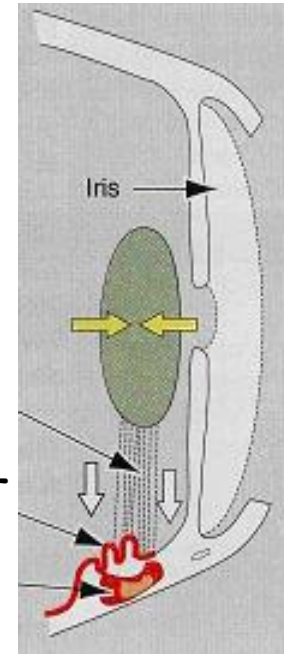
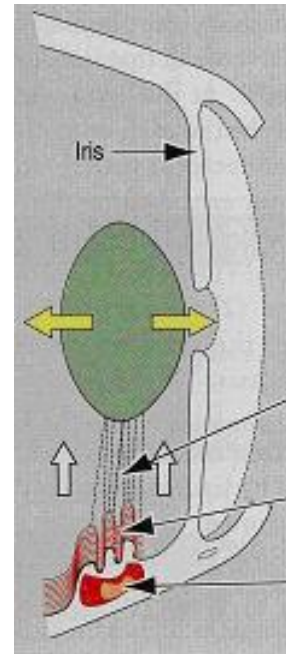
Řasnaté těleso

Akomodace čočky

Vidění na blízko

Vidění do dálky

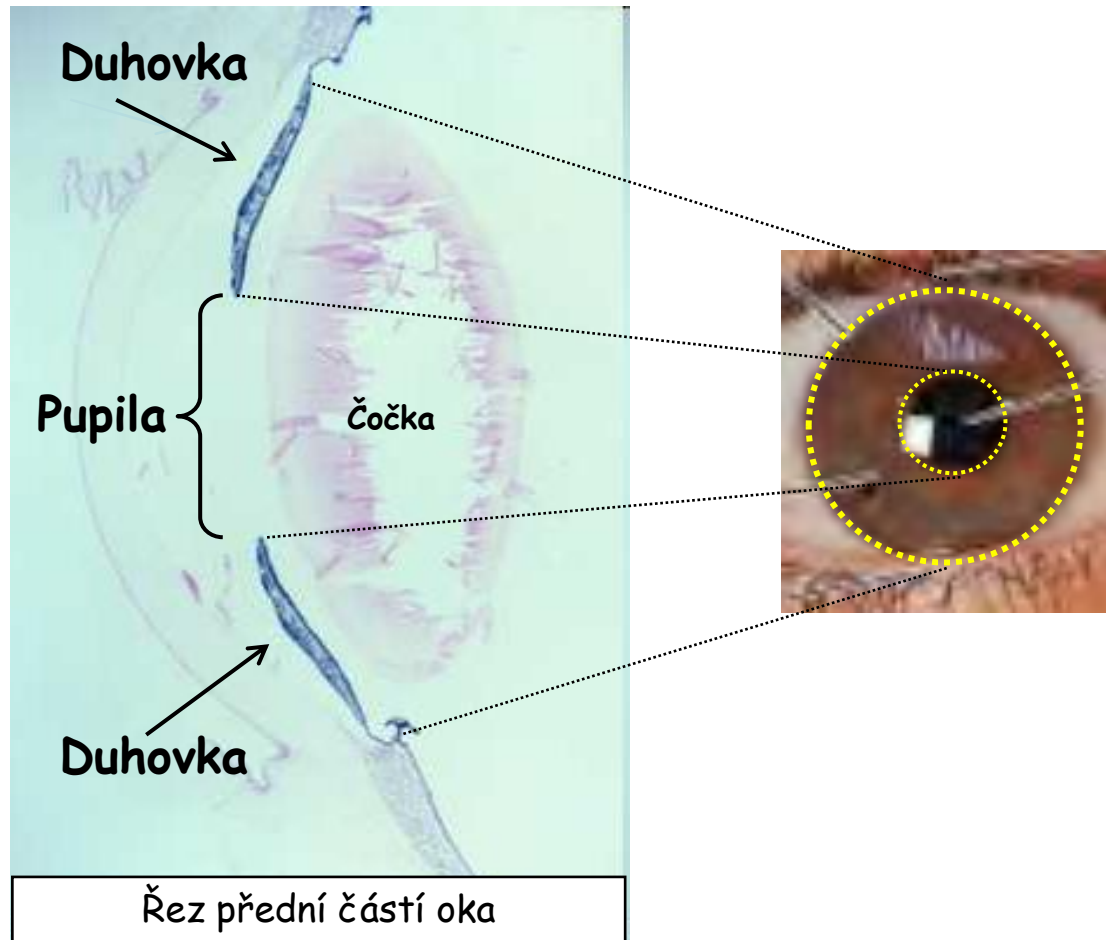

- sval kontrahován
- zonulae uvolněny

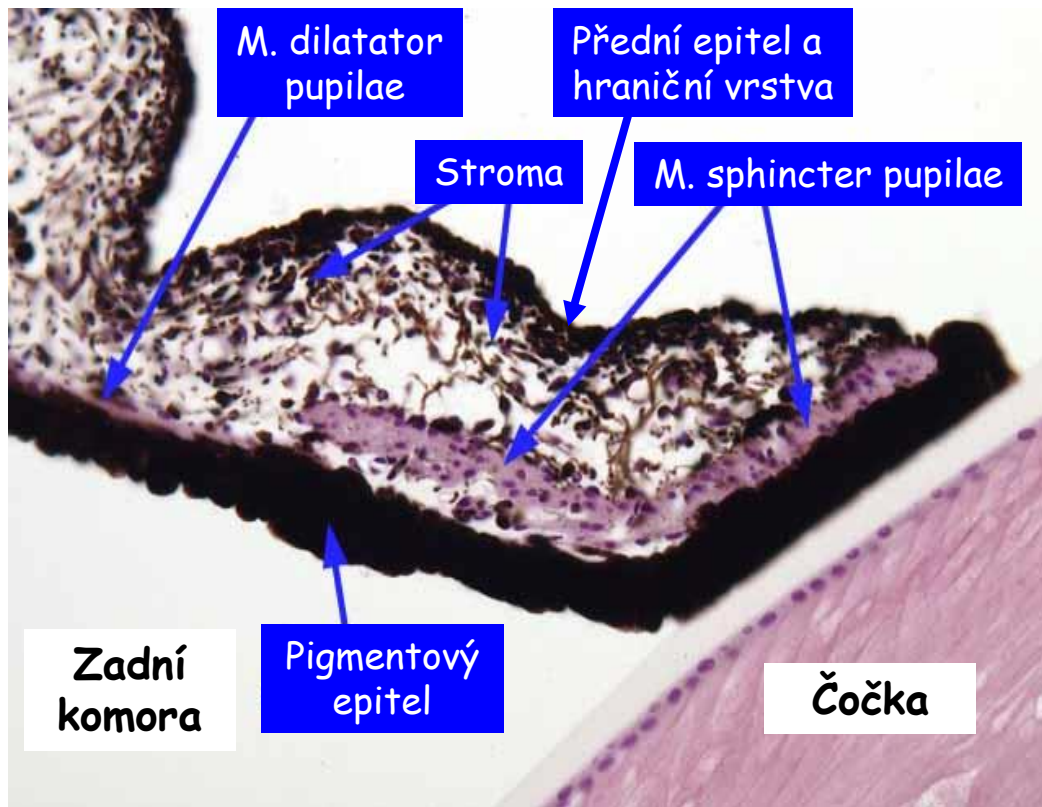
- sval relaxován
- zonulae napnuty

Duhovka (Iris) - 1

Přední pokračování cévnatky.
Částečně kryje čočku.

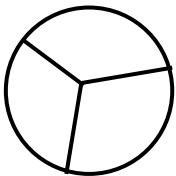
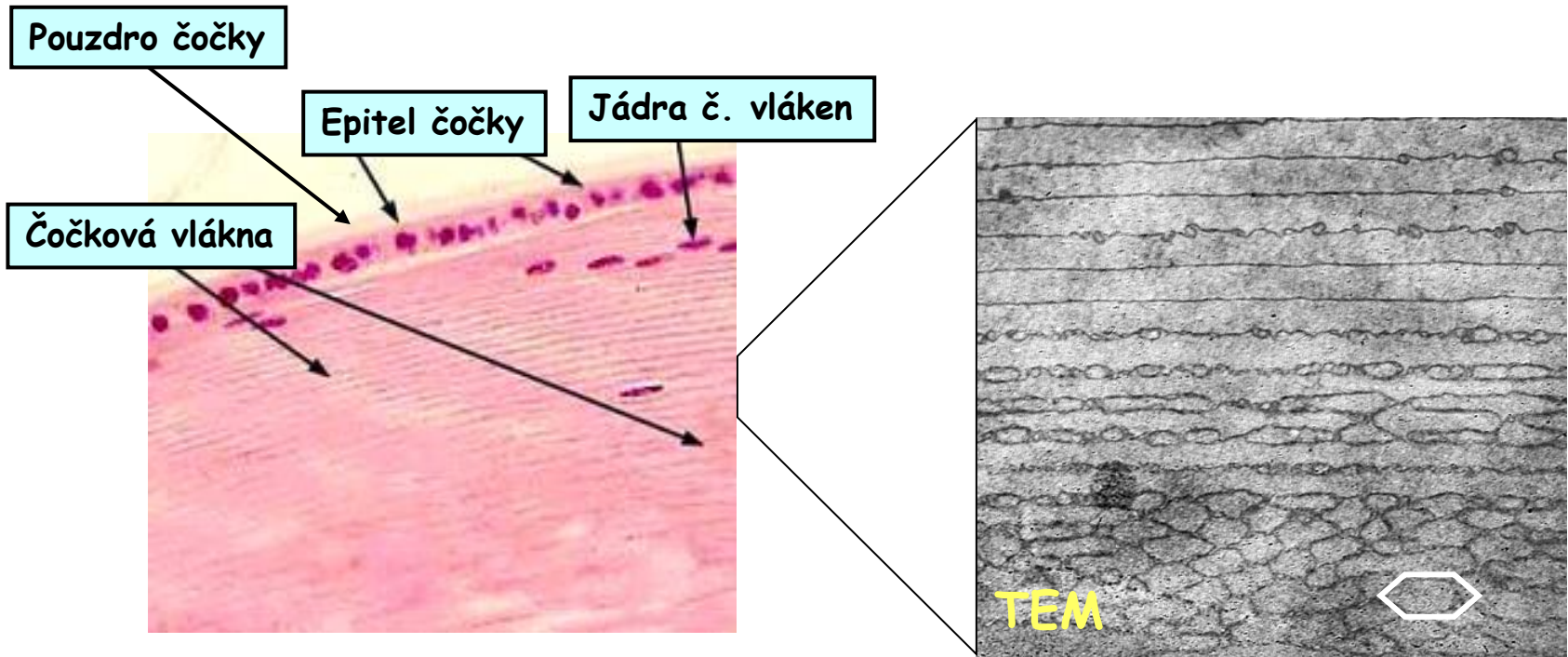
Duhovka (Iris) - 2

Duhovka = 4-vrstvá struktra
Vrstvy směrem z vnějšku:

- 1. Přední epitel duhovky**
  - je pokračováním zadního epitelu rohovky
  - nesouvislá vrstva velmi plochých epitelialních buněk, fibroblastů a melanocytů
- 2. Přední hraniční vrstva**
  - tenká vrstva pojivové tkáně
  - bohatá na pigmentové buňky - melanocyty
  - **rozhoduje o barvě oka**
- 3. Stroma duhovky**
  - tvořeno řídkým vazivem
  - obsahuje velké množství radiálně uspořádaných cév
  - koncentricky uspořádané hladkosvalové buňky (=musculus sphincter pupillae)
- 4. Pars iridica retinae**
  - dvouvrstvé
  - pokračování z řasnatého tělesa
  - vrstva přilehlá ke stromatu obsahuje myofilamenta (=musculus dilatator pupillae)

Čočka

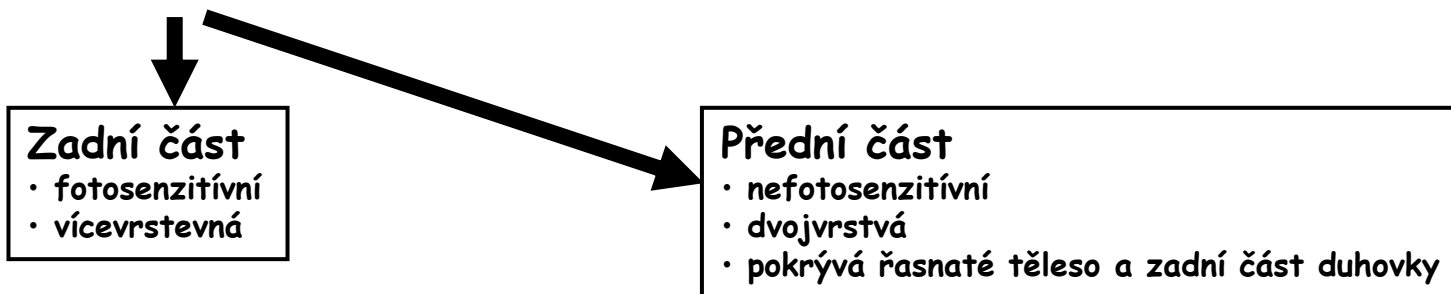

Epitel (kubický + nízký cylindrický) pouze na přední straně čočky.

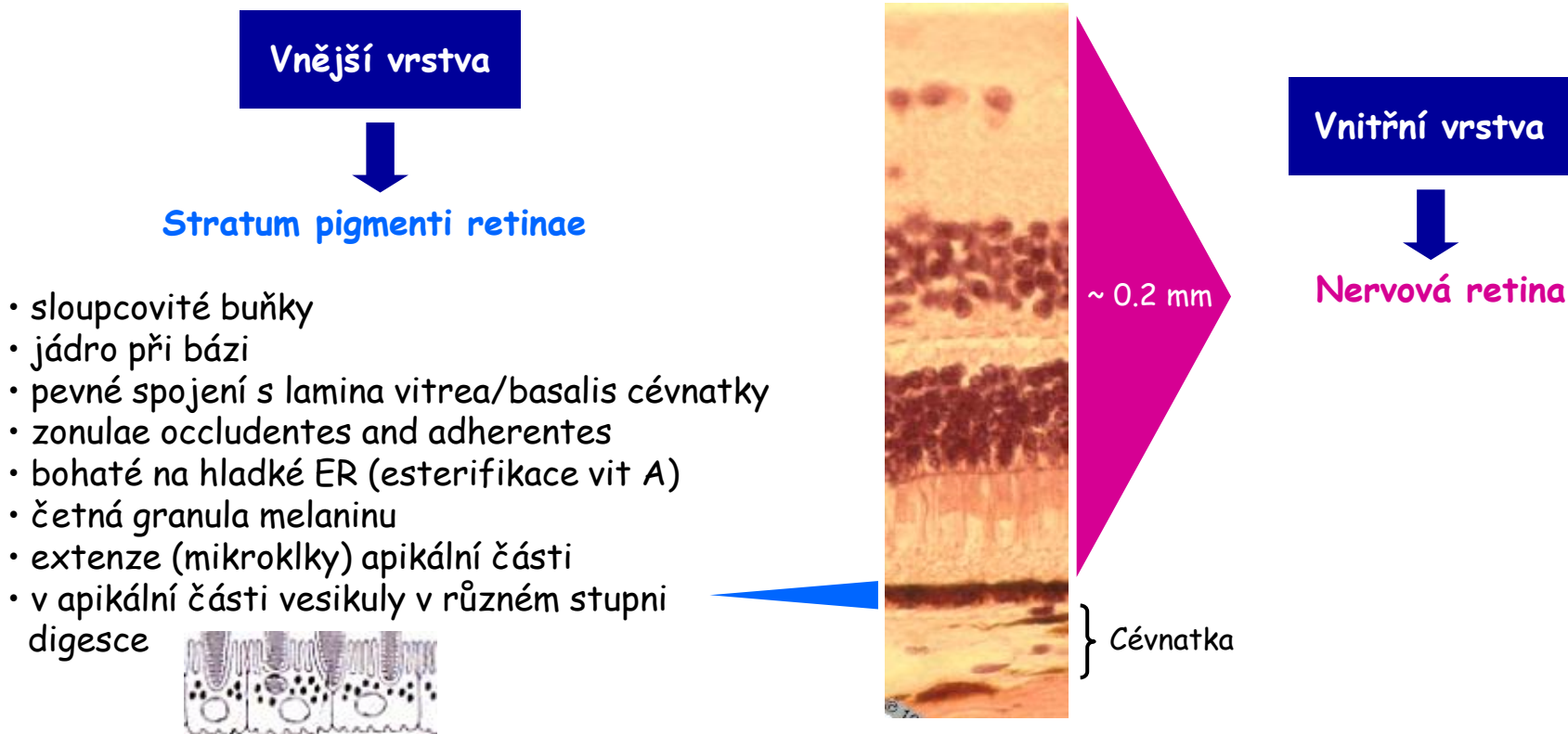
Na rovníku čočky jsou úpony fibrae suspensorie lentis.

Schopnost přijímat signály a přenášet je do CNS ke zpracování

Sítnice = Retina = Tunica aculi interna - Tunica nervosa

Invaginace předního mozkového váčku (proencephalon) vytváří **dvouvrstvý oční pohárek**.

Nervová (optická) retina

minimálně 15 různých typů neuronů s desítkami různých interakcí (synapsí)

9 rozlišitelných vrstev

Membrana limitans interna

Vrstva nervových vláken

Vrstva gangliových buněk

Vnitřní vrstva plexiformní

Vnitřní vrstva jádrová

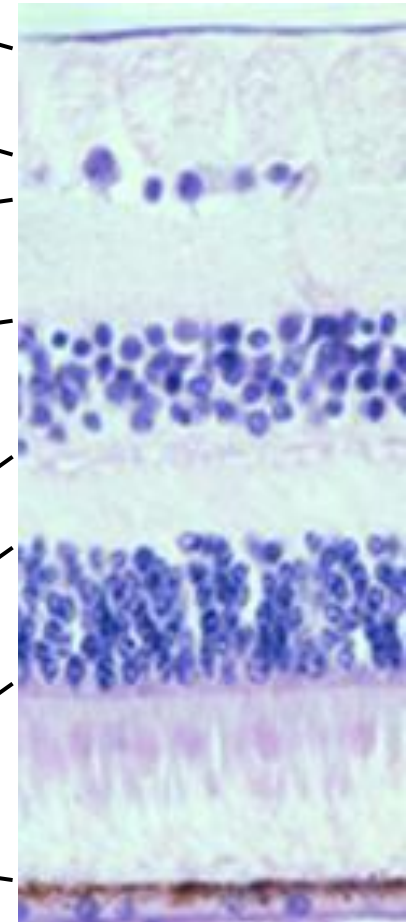
Zevní vrstva plexiformní

Zevní vrstva jádrová

Membrana limitans externa

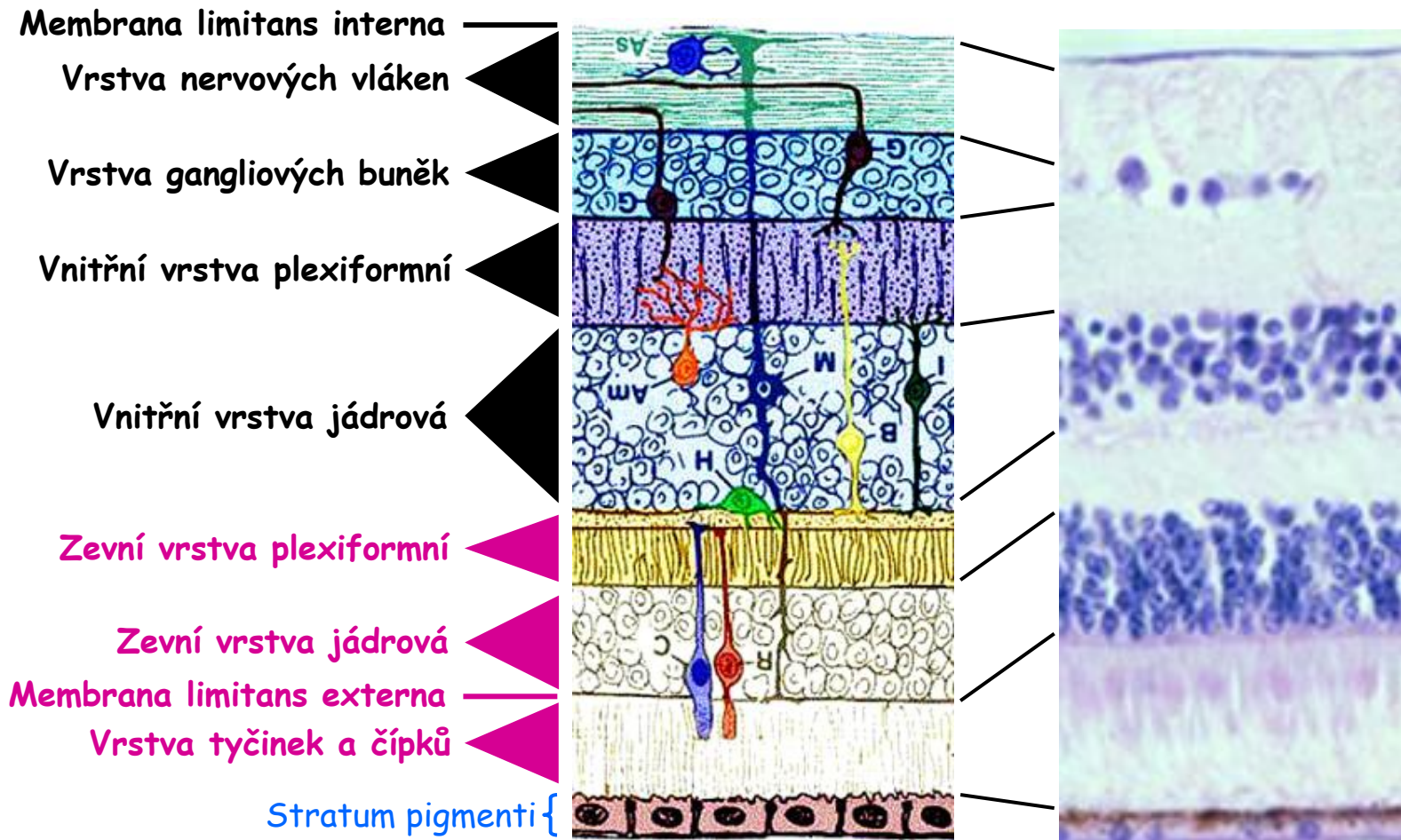
Vrstva tyčinek a čípků

Stratum pigmenti {

Fotoreceptory = Buňky tyčinkové a čípkové 1

I. neurony zrakové dráhy

Fotoreceptory = Buňky tyčinkové a čípkové 2

I. neurony zrakové dráhy

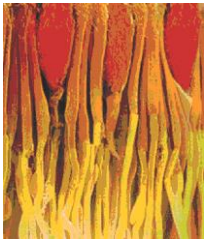
Zevní vrstva plexiformní

Zevní vrstva jádrová

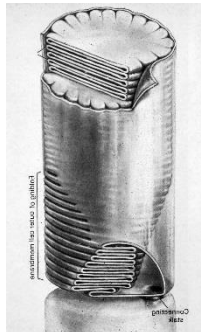
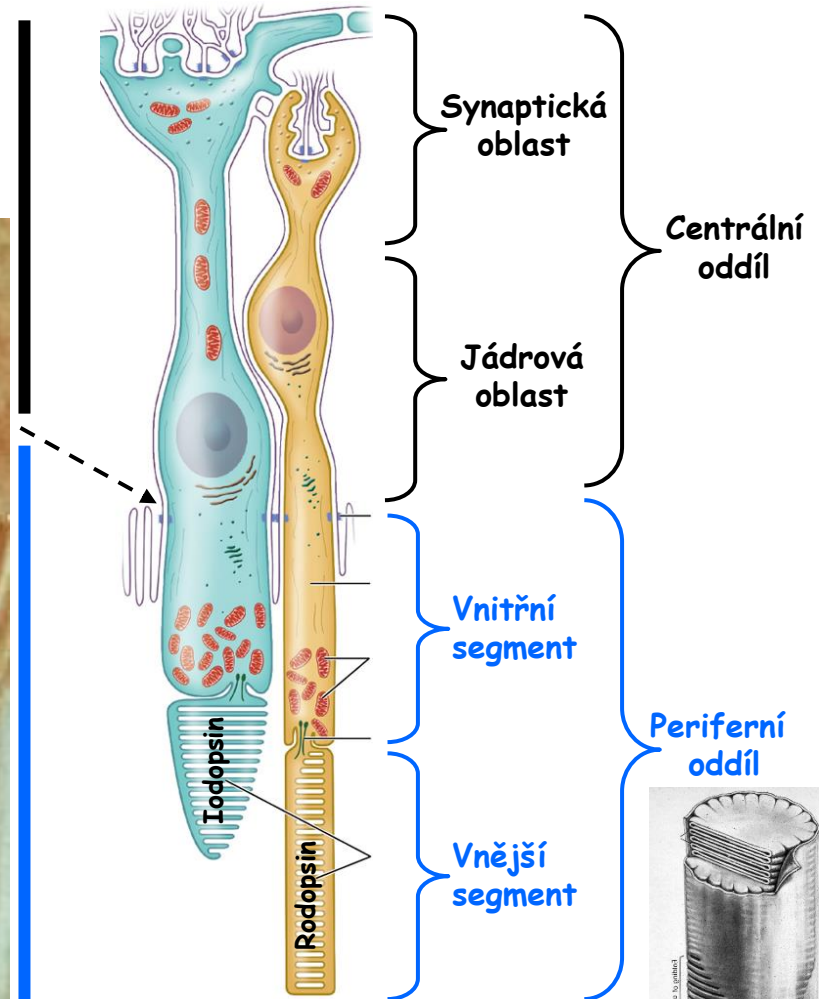
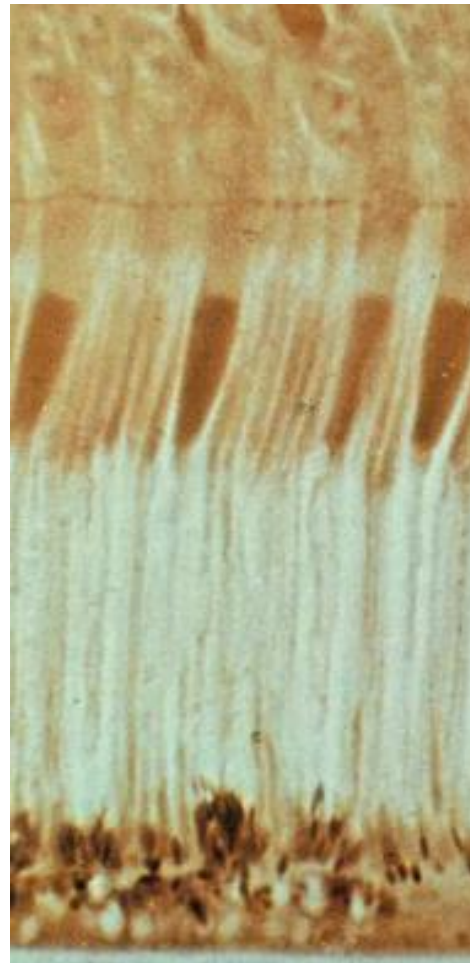
Membrana limitans externa

(série spojovacích komplexů mezi fotoreceptory a gliovými buňkami Mullerovými)

Vrstva tyčinek a čípků

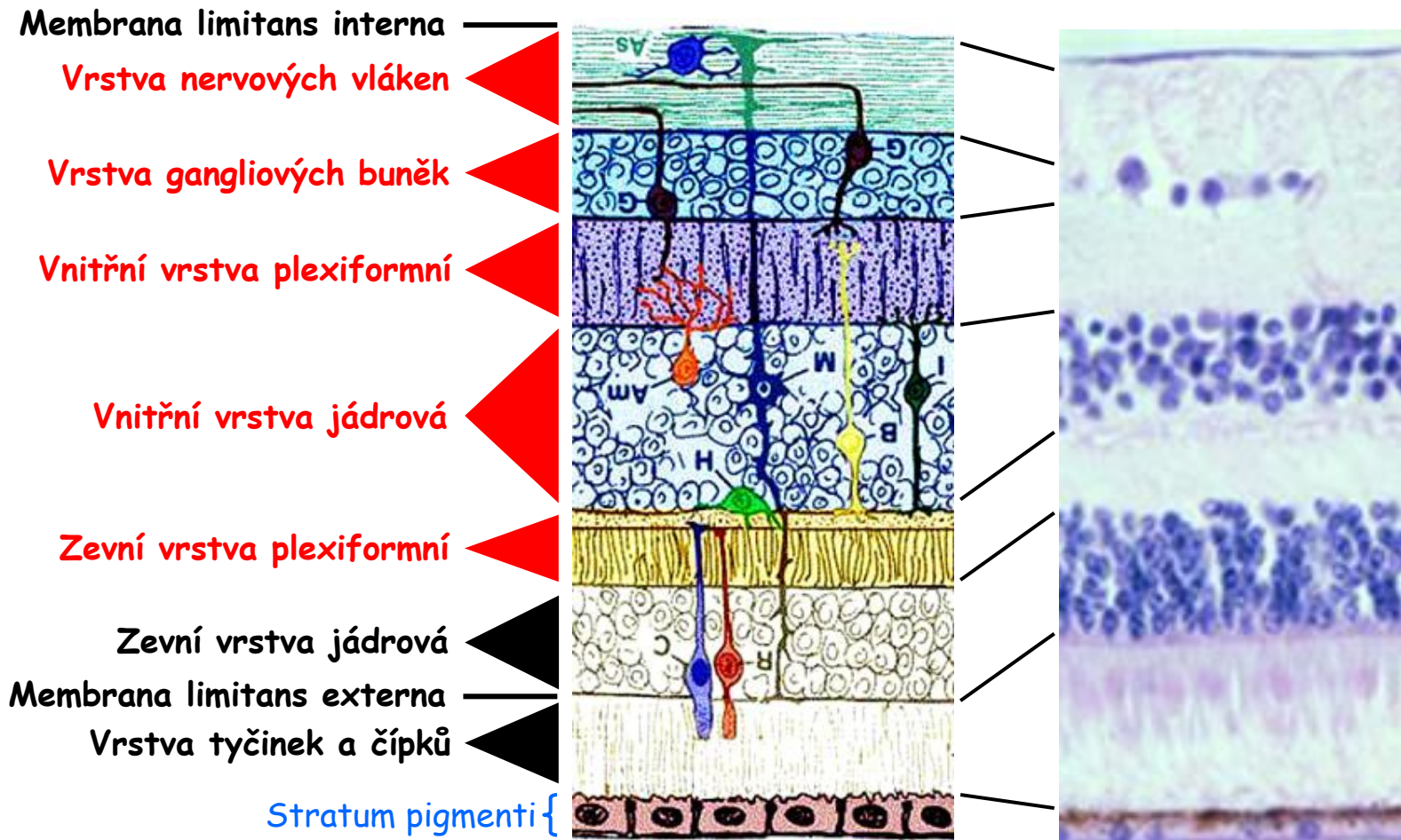

SEM

Tyčinkové buňky: 100-150 mil.
Čípkové buňky: 7 mil. (méně citlivé)

Další neurony zrakové dráhy 1

Další neurony zrakové dráhy 2

II. neuron Bipolární buňky

Difúzní

- Synapse se dvěma a více receptory

Monosynaptické

- Synapse pouze s jedním receptorem
- Přímý přenos impulsů z některých čípků

III. neuron Gangliové buňky (multipolární)

- Velké buňky
- Jádra obvykle v jedné vrstvě
- Dendrity se spojují s neurity bipolárních a amakrinních buněk
- Neurity pobíhají v 9. vrstvě sítnice a spojují se ve zrakový svazek

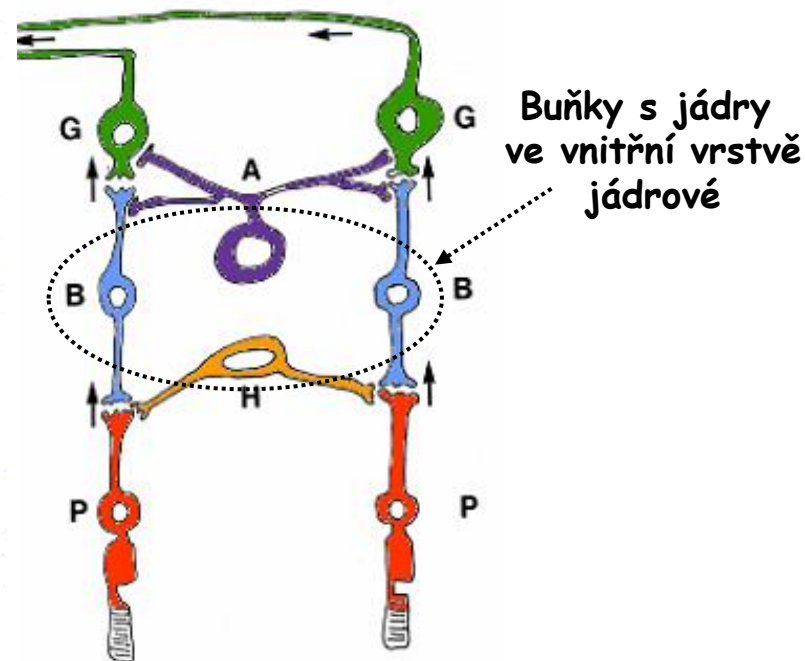
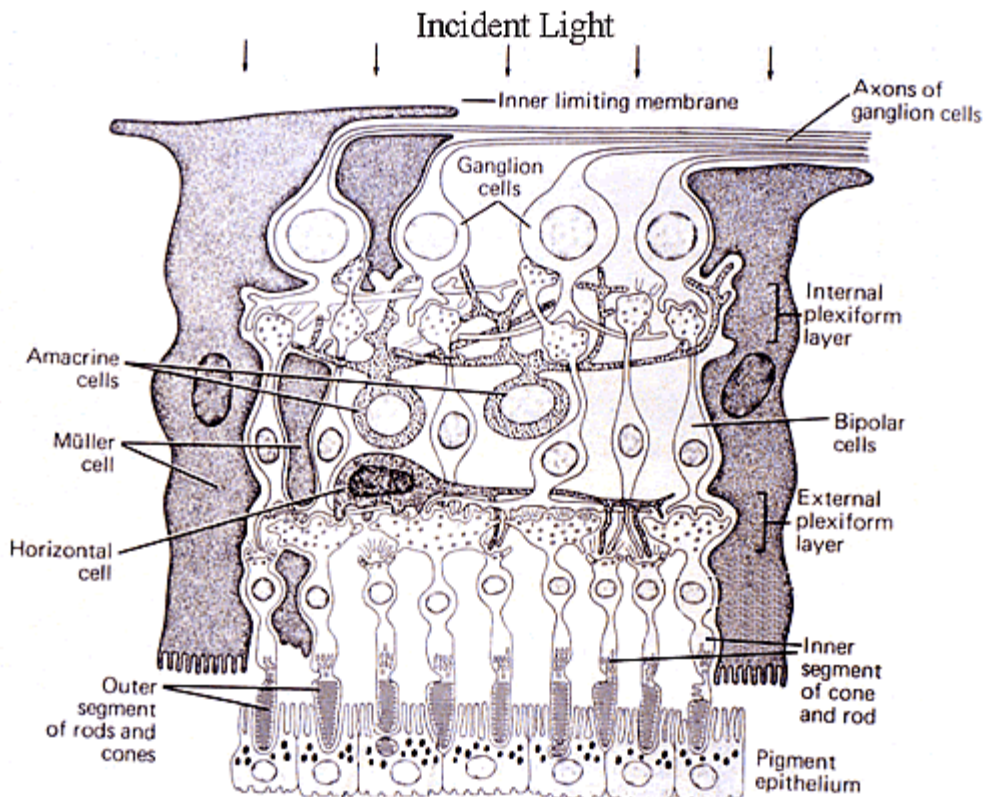
Asociační + integrační neurony

**Horizontální
Buňky**

- Malé
- Multipolární

**Amakrinní
Buňky**

- Nemají patrný neurit

Podpůrné buňky sítnice 1

Membrana limitans interna

Vrstva nervových vláken

Vrstva gangliových buněk

Vnitřní vrstva plexiformní

Vnitřní vrstva jádrová

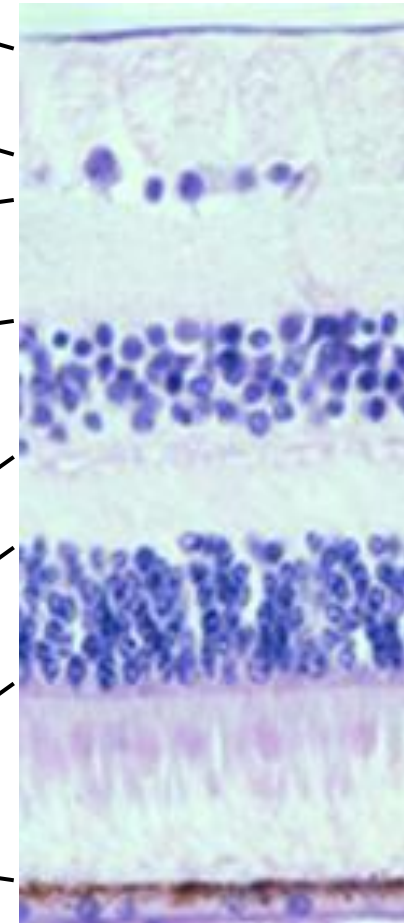
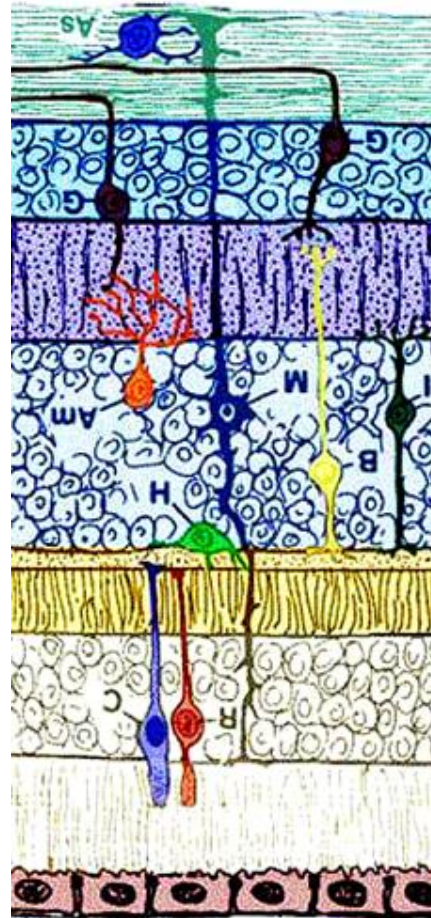
Zevní vrstva plexiformní

Zevní vrstva jádrová

Membrana limitans externa

Vrstva tyčinek a čípků

Stratum pigmenti {

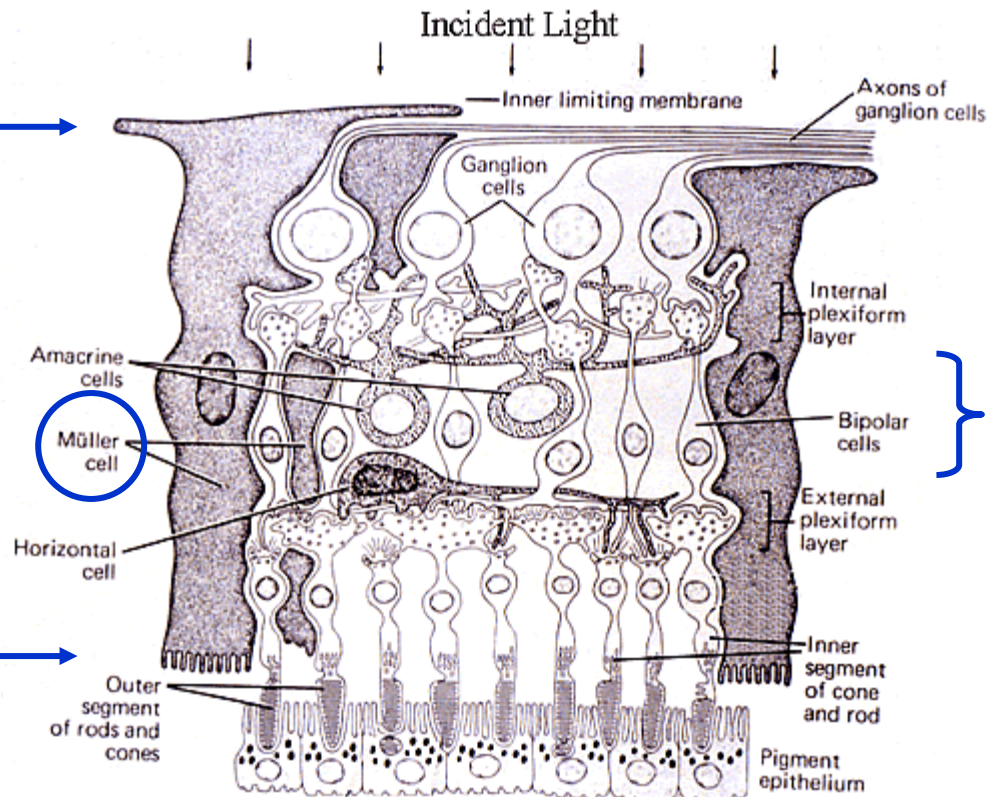

Podpůrné buňky sítnice 2

Mullerovy buňky

= modifikované glie CNS

Membrana
limitans
interna

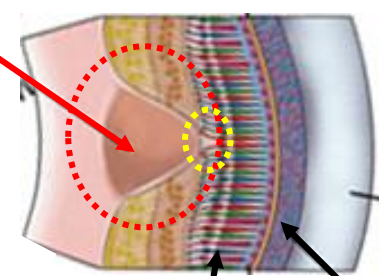
Vnitřní vrstva
jádrová

Membrana
limitans
externa

„Vidí sítnice všude stejně“

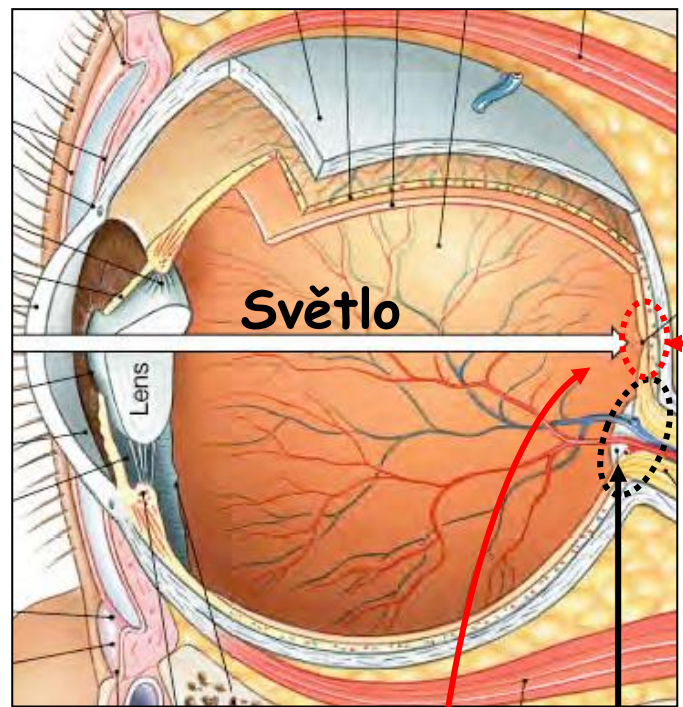
Centrální x Periferní vidění

Žlutá skvrna (macula lutea)

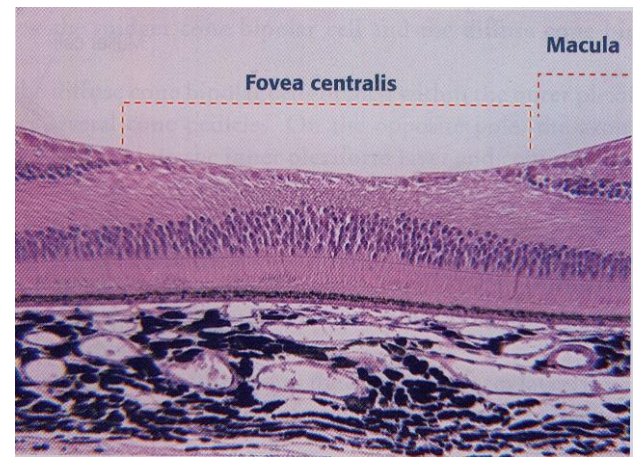
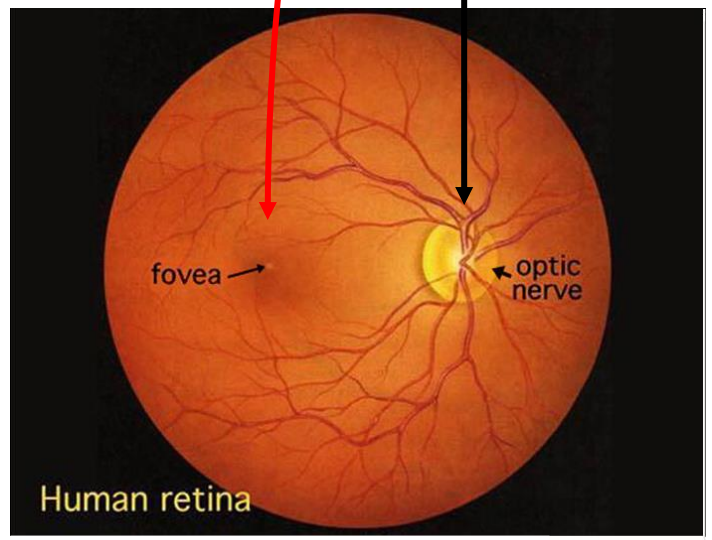
Sítnice Cévnatka

Fovea centralis žluté skvrny = nejostřejší vidění

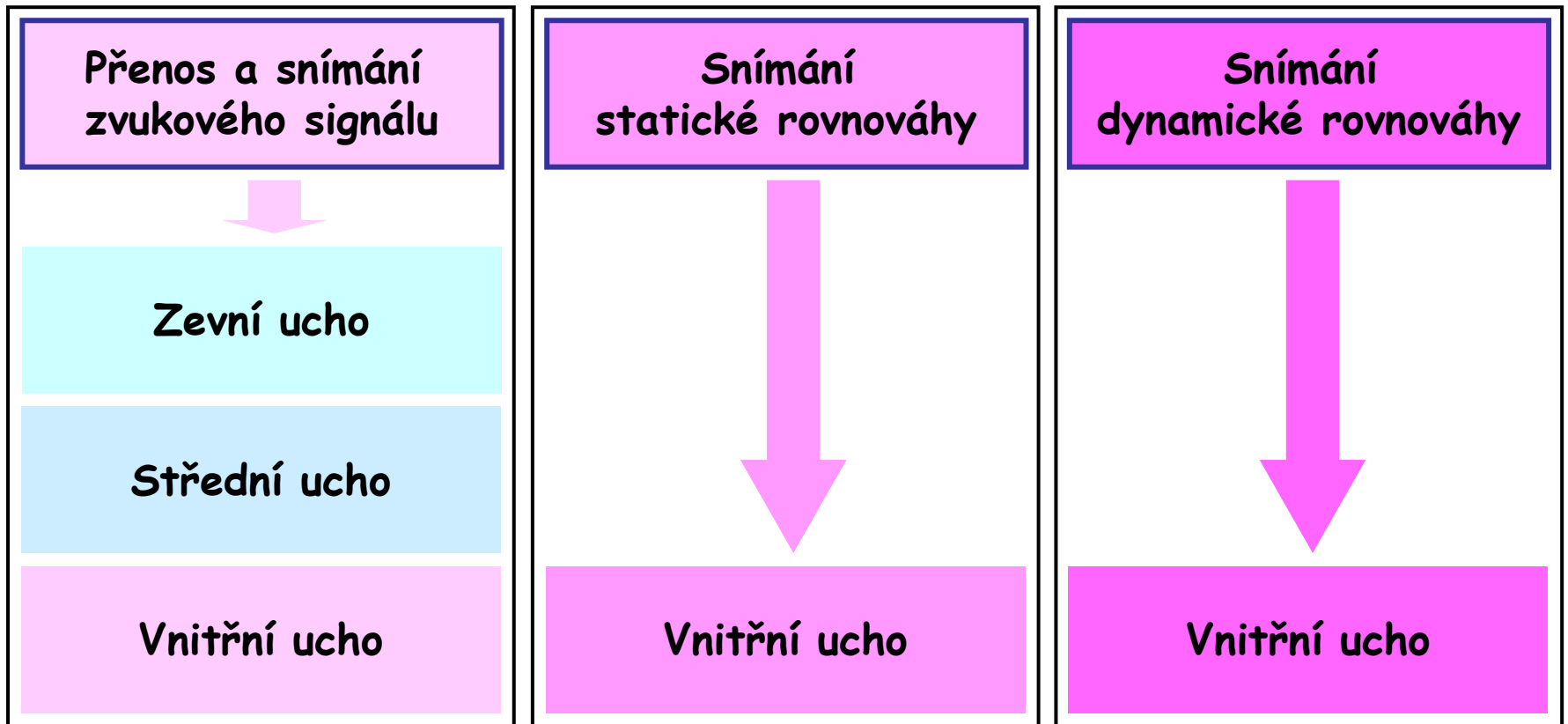

Světlo

Disk zrakového nervu (slepá skvrna)

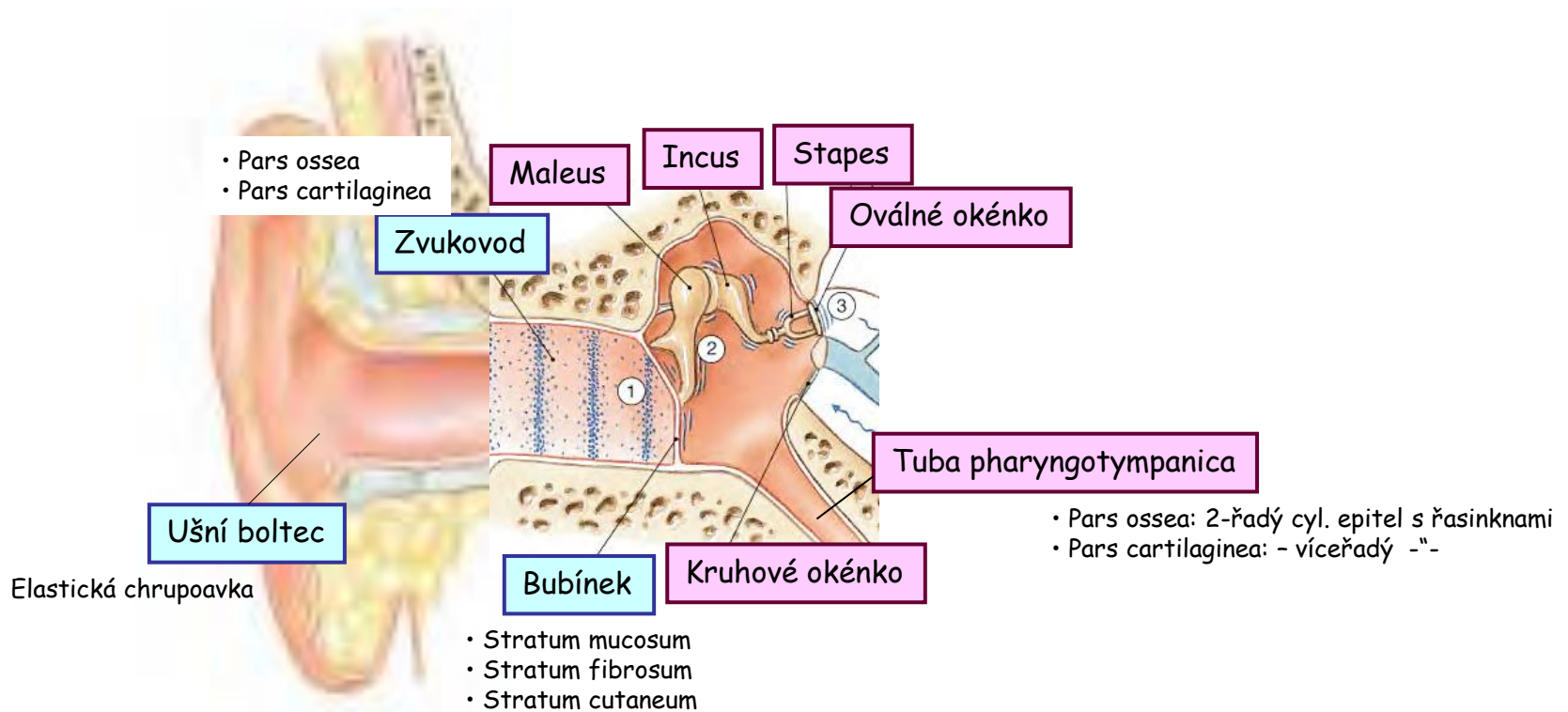

Orgán sluchu a rovnováhy = Vestibulokochleární aparát

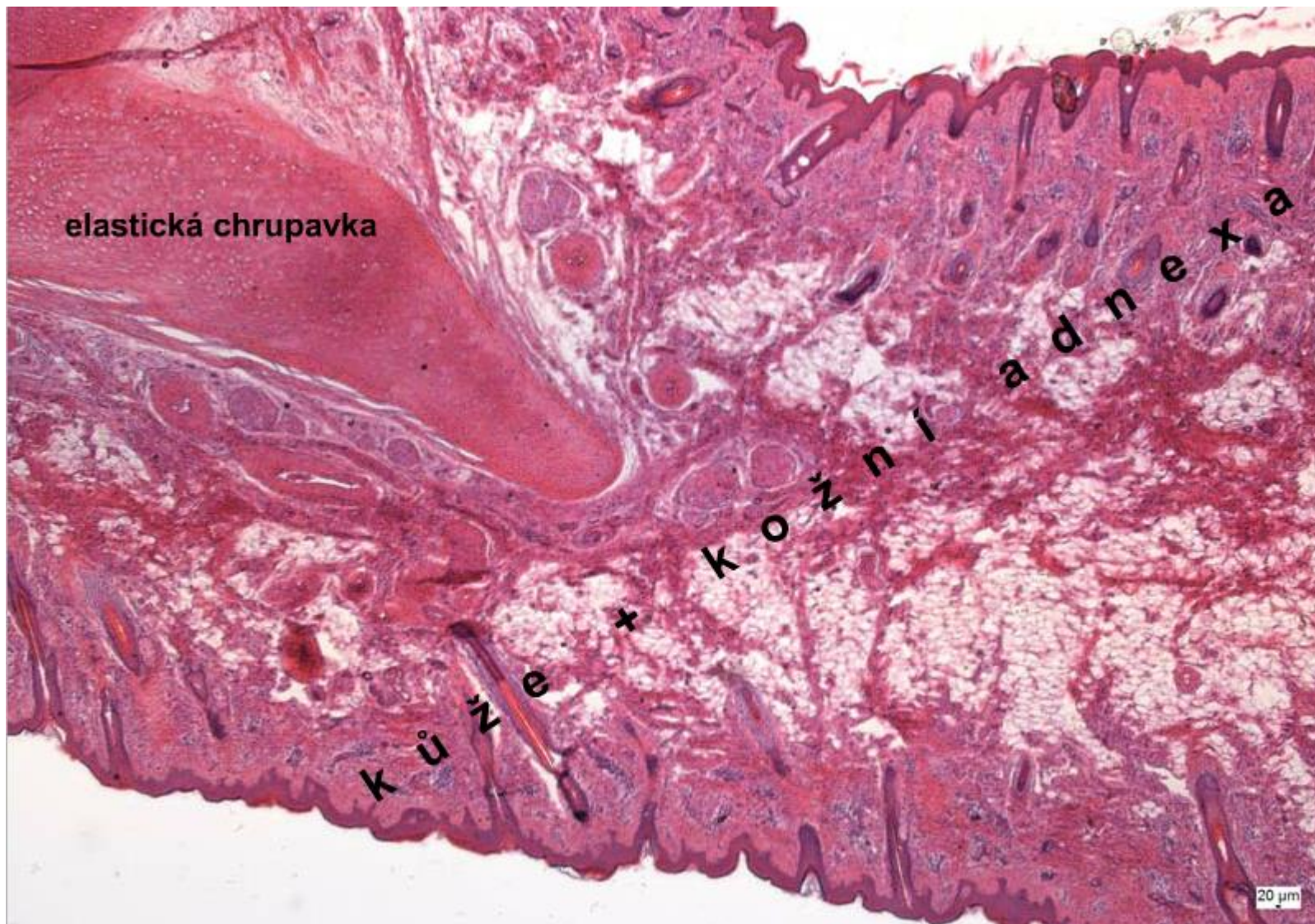
Zevní + střední ucho - Orgán sluchu

Střední ucho - spolu s vnitřním uchem uloženo v dutinách pyramidy kosti skalní - kostěný labyrint.

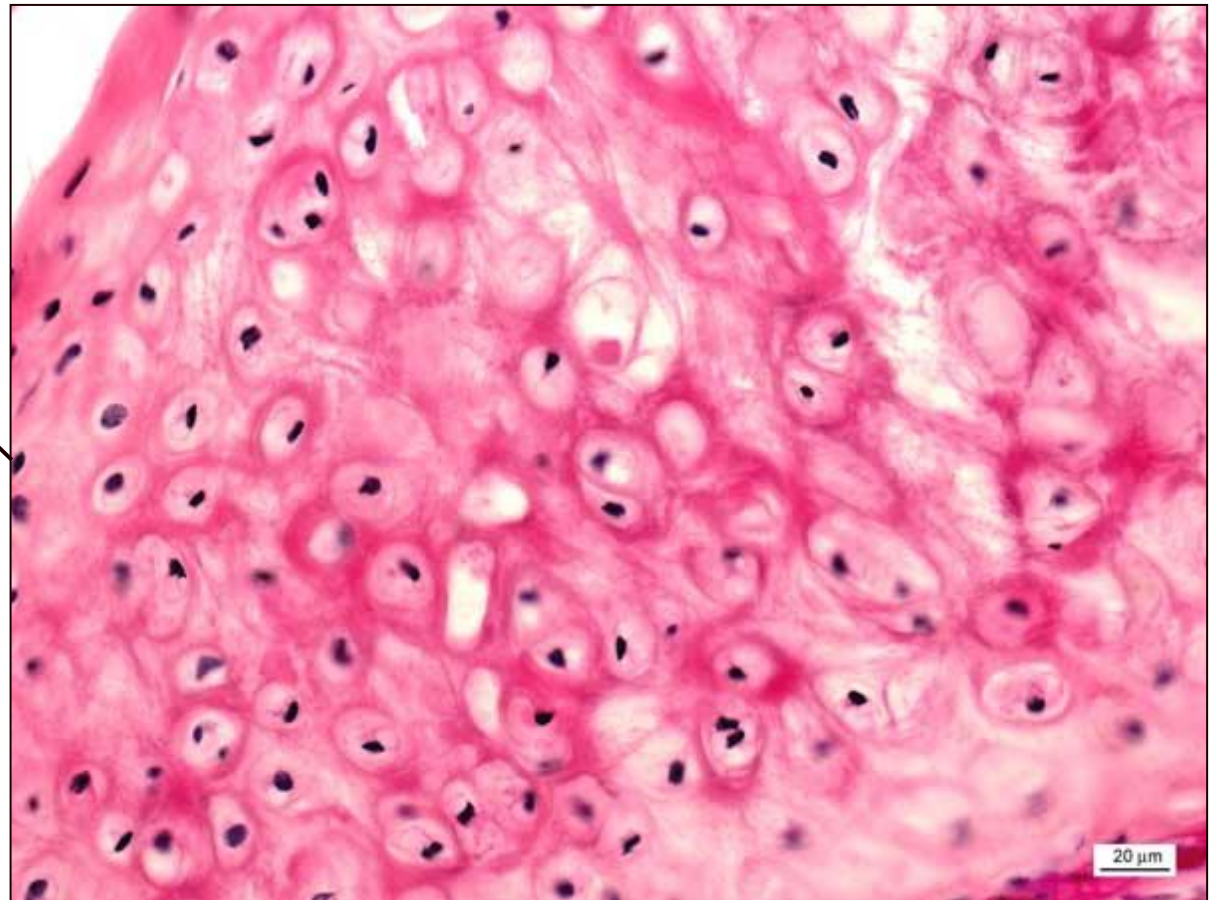
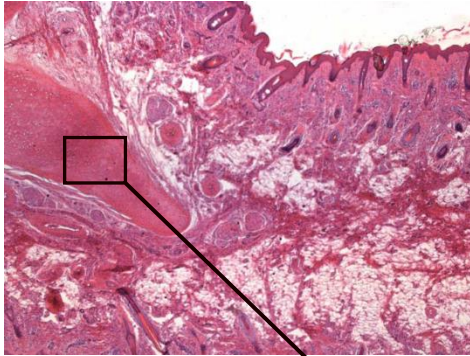

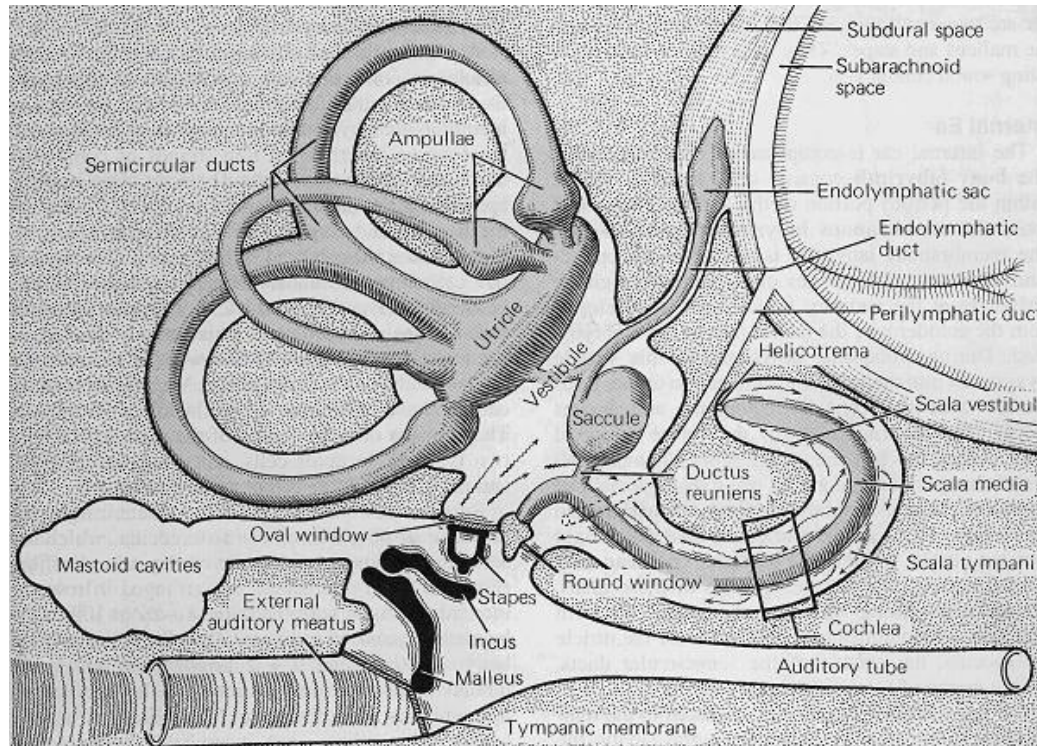
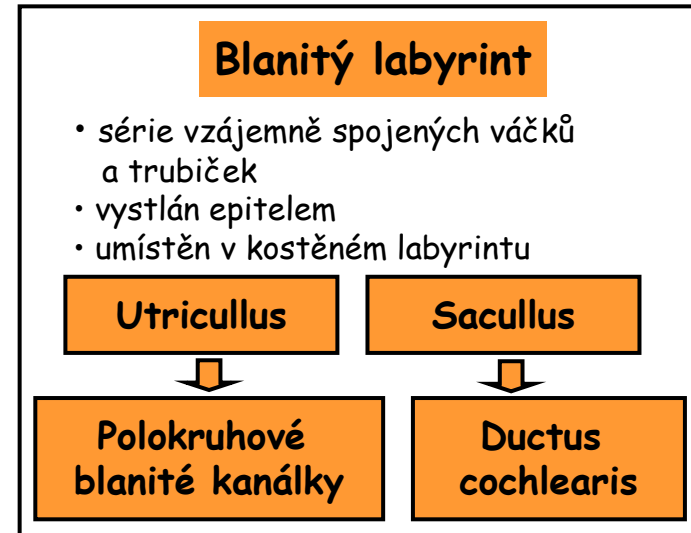
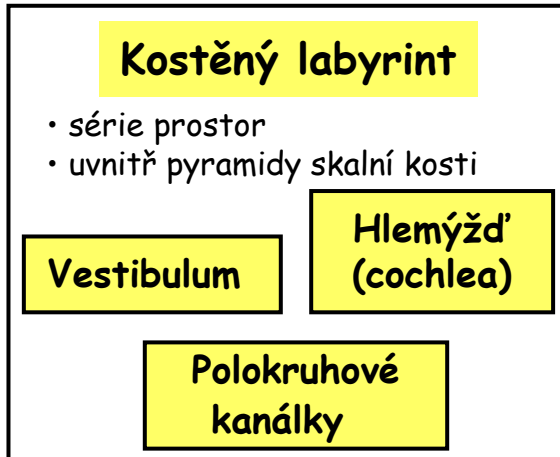
Vnější ucho - Boltec

Vnější ucho - Boltec - Elastická chrupavka

Vnitřní ucho

Vnitřní ucho - Orgán sluchu

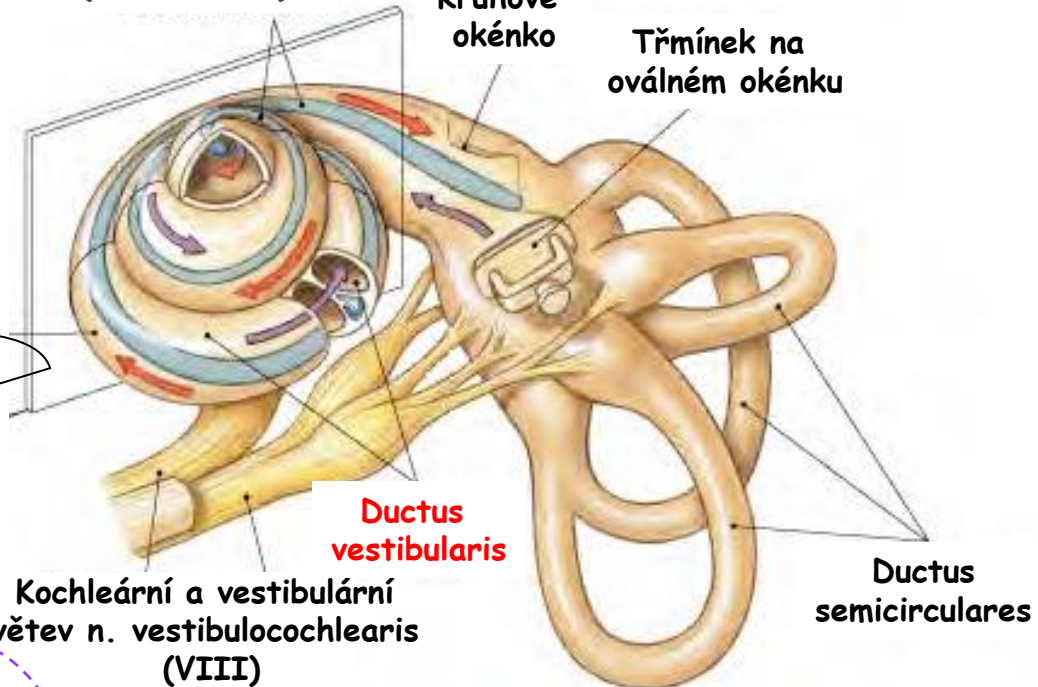
Hlemýžď

- 2,5 závitů okolo modiolu
- celkem 35 mm délky

Ductus cochlearis
(Scala media)

Kruhové
okénko

Třmínek na
oválném okénku

Vestibulární
membrána

Membrana
tectoria

Basilární
membrána

Ganglion
spirale

Scala
vestibuli

Scala
media

Scala
tympani

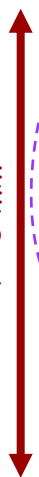
Kochleární větev n.v.

Modiolus (vřeténko)

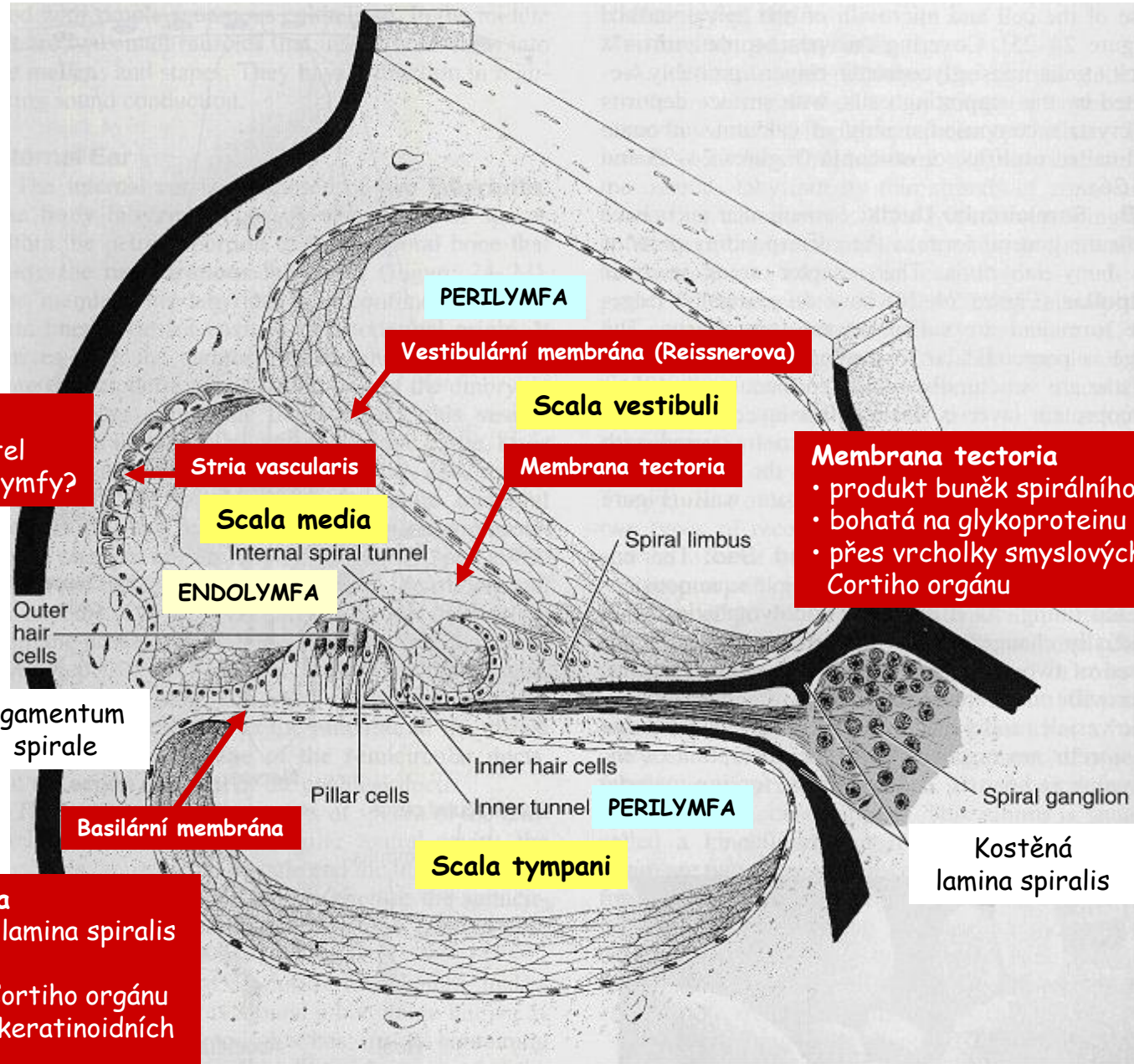
- centrální osa ductus cochlearis
- obsahuje ganglion spirale cocleae, nervus coclearis a cévy

7 - 9 mm

4 - 5 mm

Vnitřní ucho - Detail ductus cochlearis

Stria vascularis
• vaskularizovaný epitel
• řízení skladby endolymfy?

Stria vascularis

Scala vestibuli

Membrana tectoria
• produkt buněk spirálního limbu
• bohatá na glykoproteinu
• přes vrcholky smyslových buněk Cortiho orgánu

Membrana tectoria

Scala media

ENDOLYMFA

Outer hair cells

Ligamentum spirale

Basilární membrána

Basilární membrána
• mezi lig. spirale a lamina spiralis ossea
• opora pro buňky Cortiho orgánu
• tvořena fibrilami keratinoidních proteinů

Scala tympani

PERILYMFA

Kostěná lamina spiralis

Spiral ganglion

PERILYMFA

Vestibulární membrána (Reissnerova)

Spiral limbus

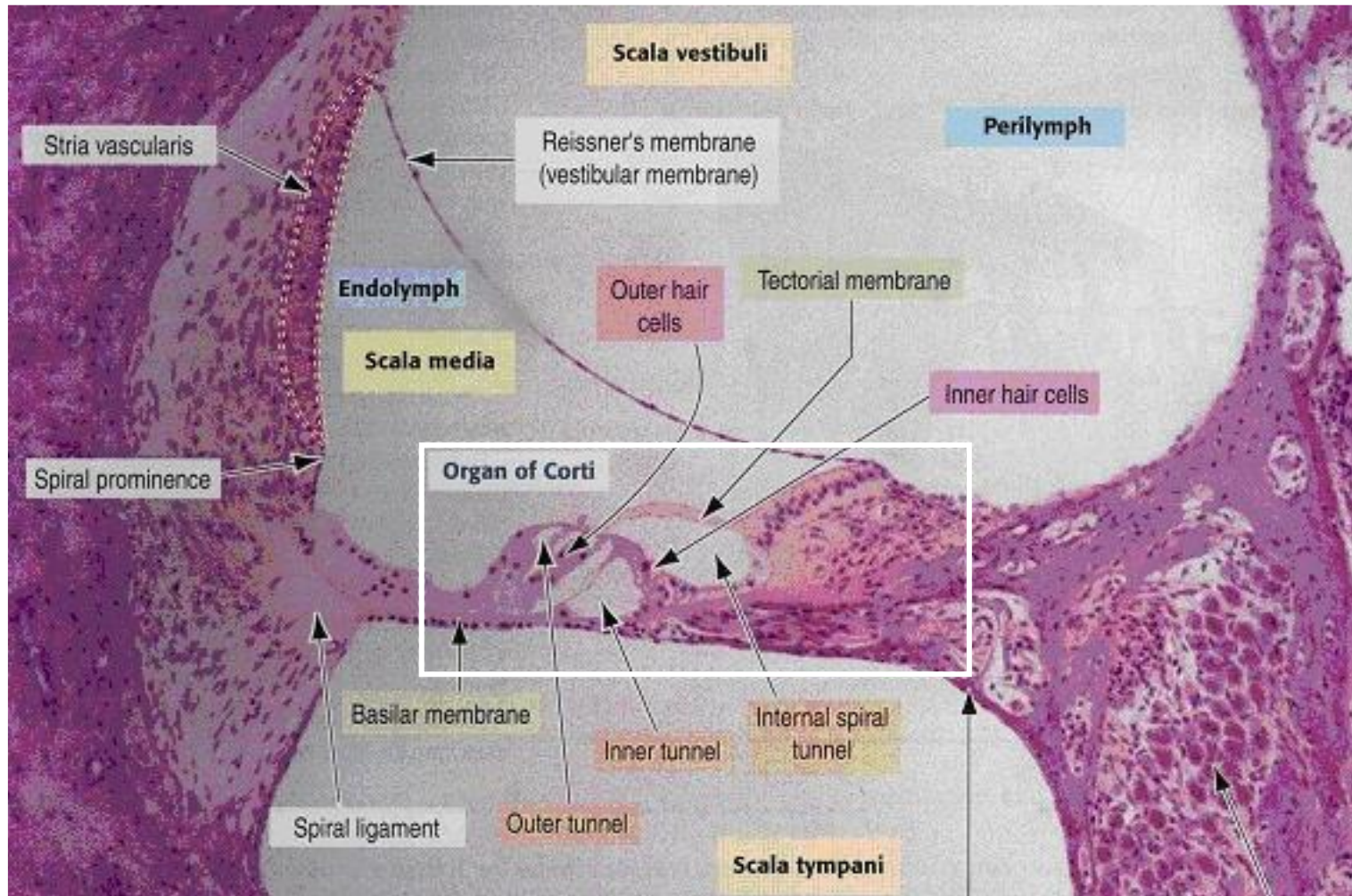
Internal spiral tunnel

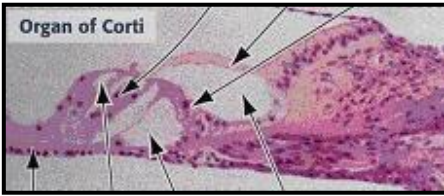
Inner hair cells

Pillar cells

Inner tunnel

Vnitřní ucho - Cortiho orgán - 1

Vnitřní ucho - Cortiho orgán - 2

Sekundární smyslové buňky

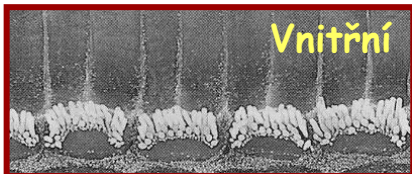
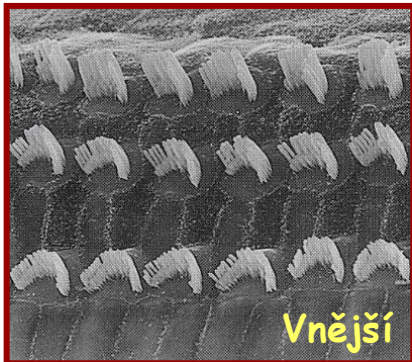
- sluchové vlásky - stereocilie
- kontakt s membrana tectoria
- baze opředeny dendrity bipolárních buněk ganglion spirale

Vnější vláskové buňky

- 3-5 řad, ~12 000, bez axonemy

Vnitřní vláskové buňky

- 1 řada, ~3 500, bez axon.

Podpůrné buňky

Hensenovy buňky

Zevní falangové buňky

- opora vláskových buněk, které
- prostupují prostory mezi falangami

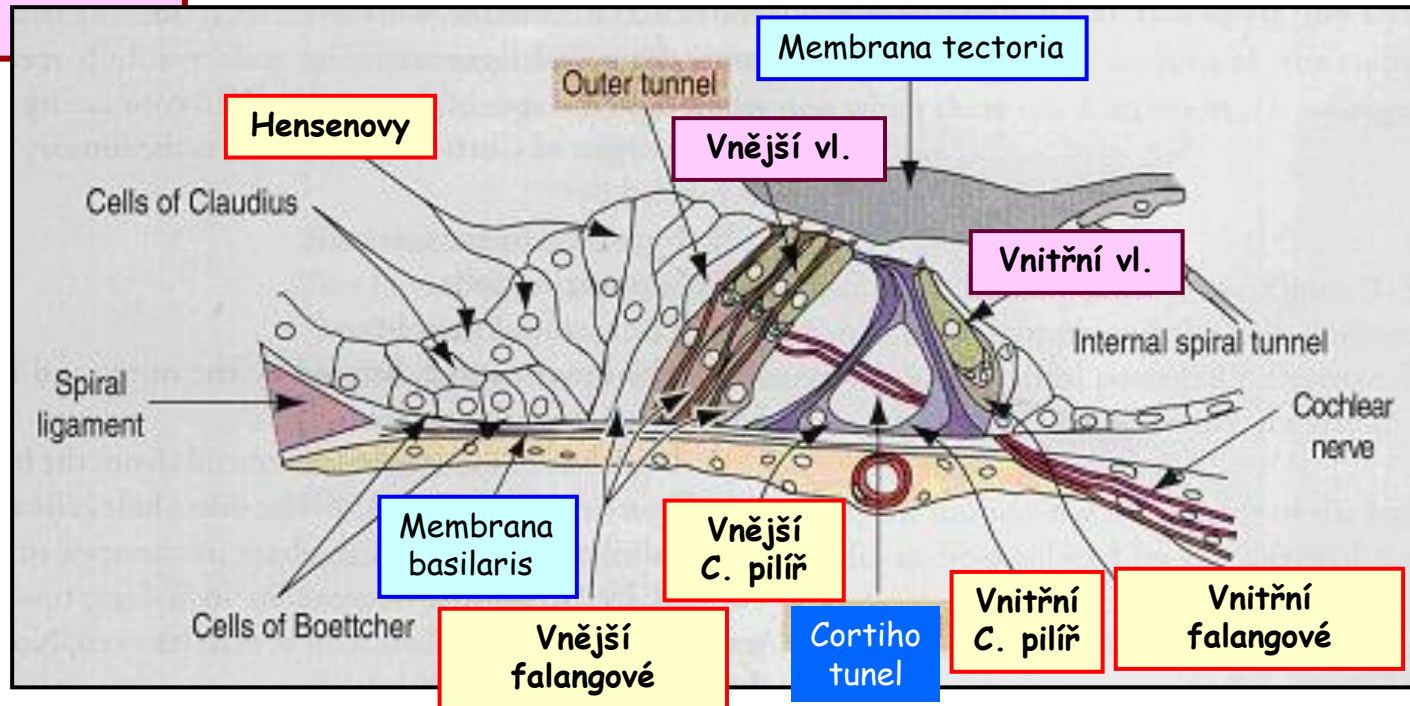
Zevní Cortiho pilíř

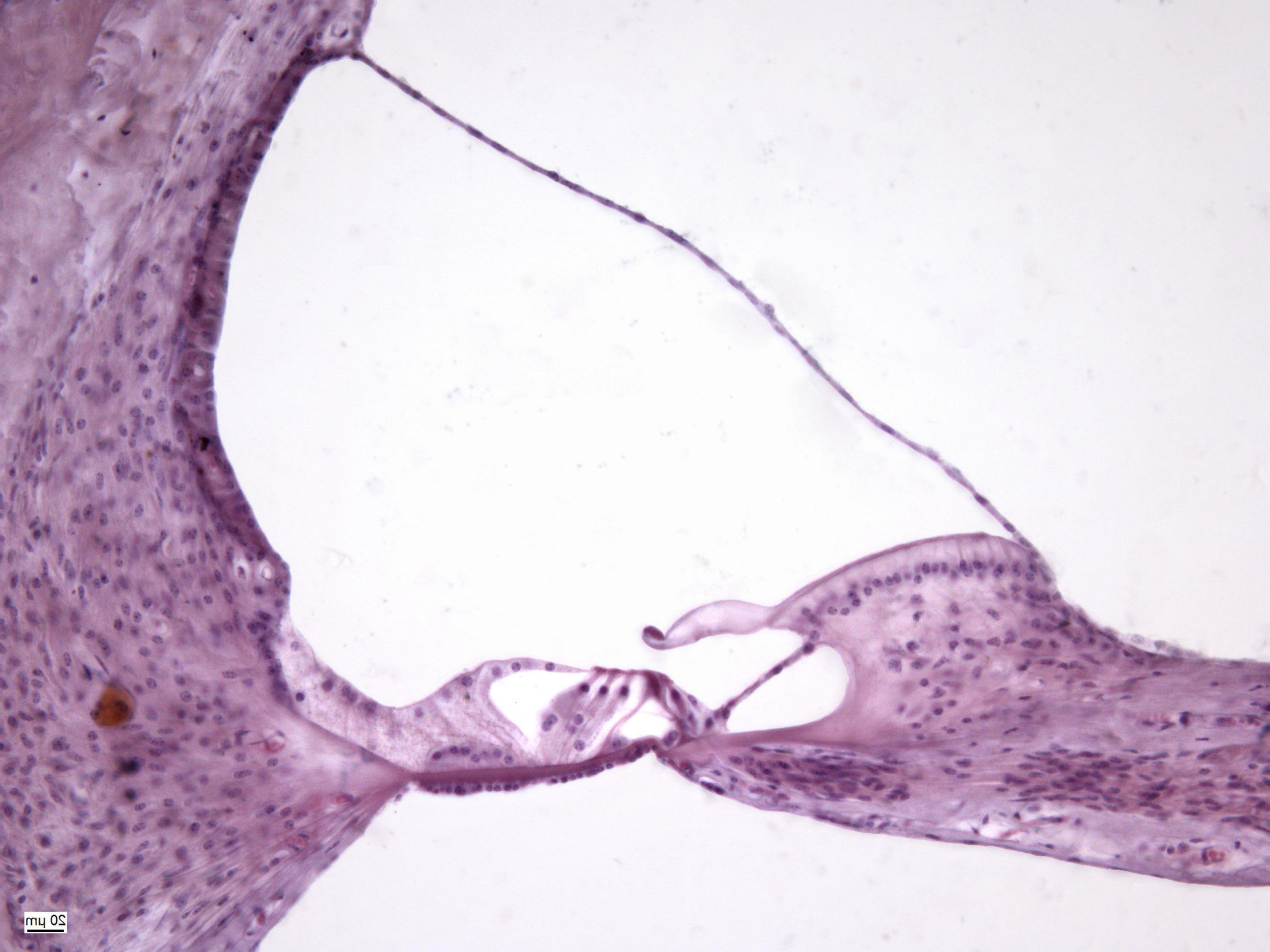
Vnitřní Cortiho pilíř

Vnitřní falangové buňky

- stejně jako zevní FB

Hraniční buňky

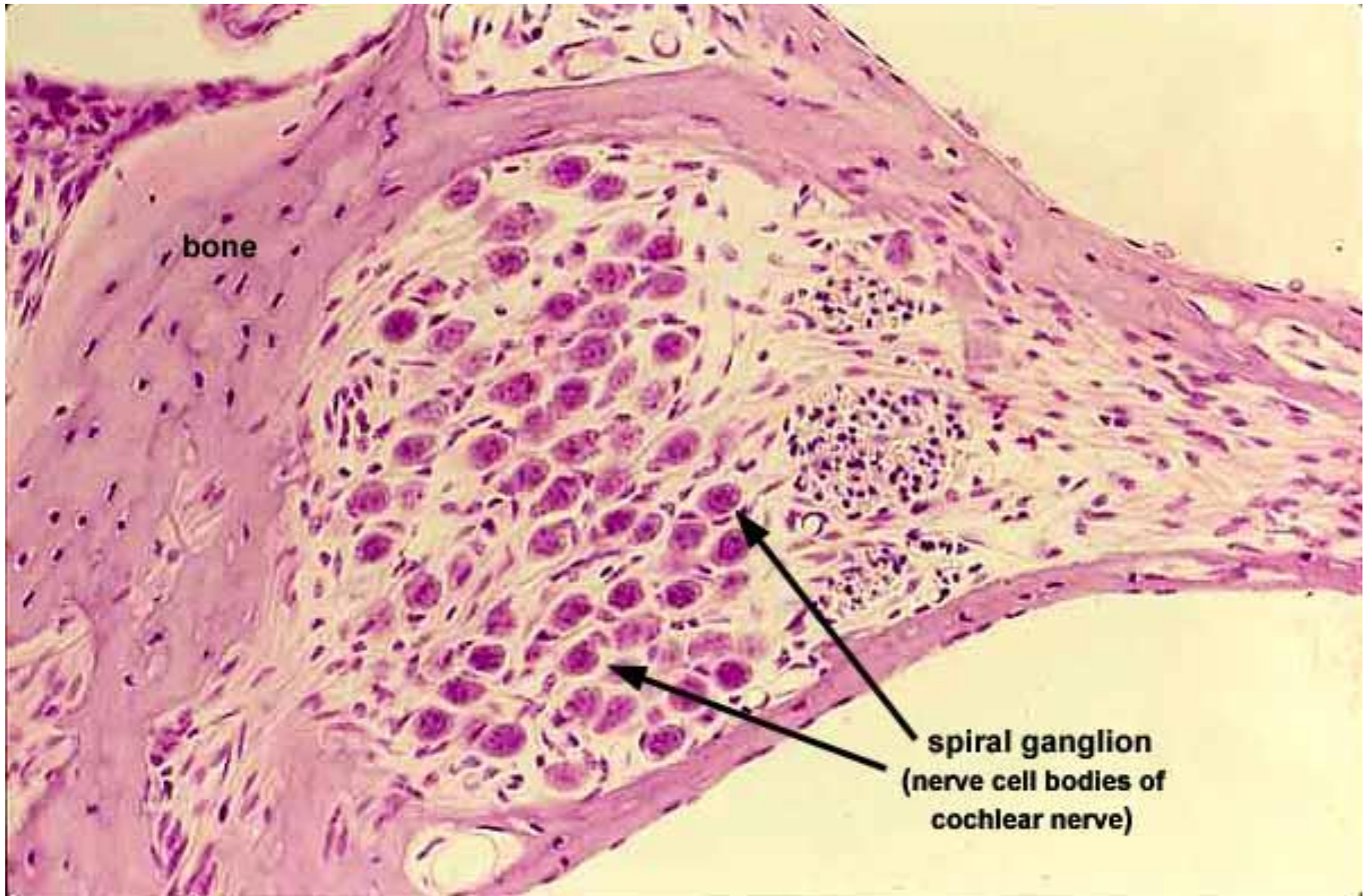

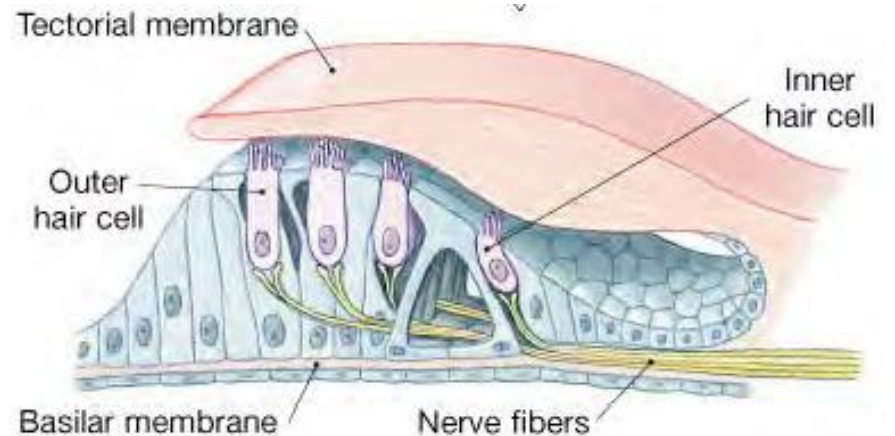
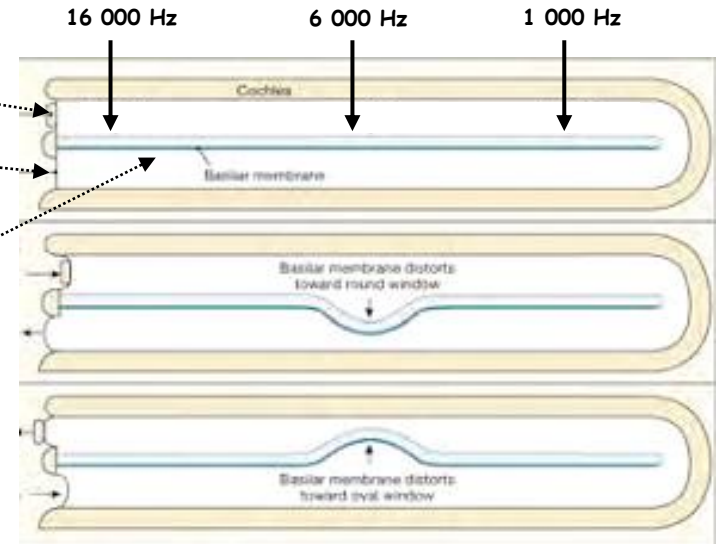
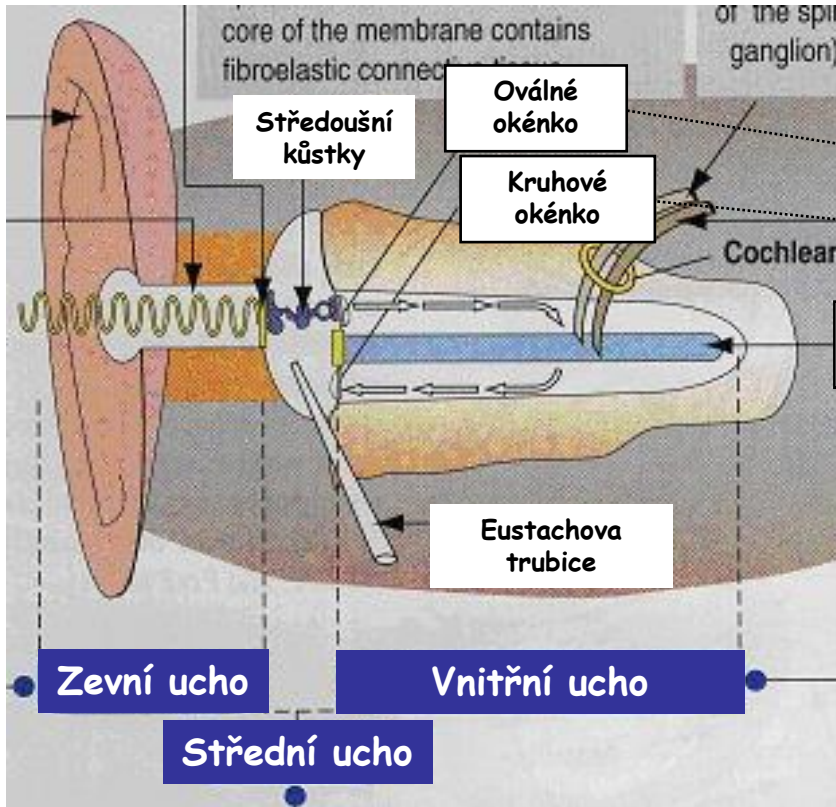
Vláskové a falangeální buňky

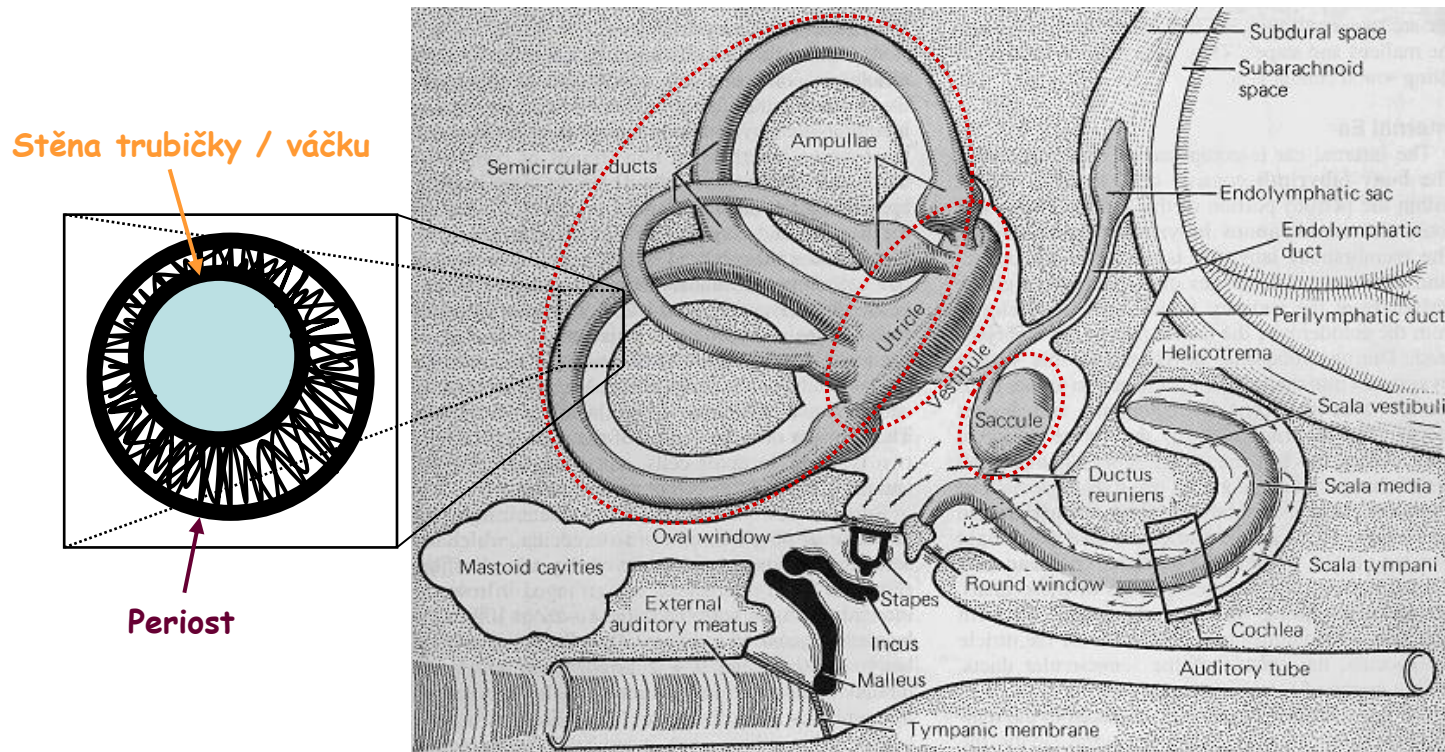
Ganglion spirale

Orgán sluchu - Princip slyšení

Vnitřní ucho - Statokinetický / Vestibulární orgán - 1

Jednotná stavba stěny (vāčky i trubičky)
Tenká vrstva vaziva + jednovrstvý plochý/kubický epitel.

Jednotná koncepce stavby smyslových prvků
(vāčky - **maculae**; trubičky - **cristae ampullares**)
Zesílení stěny s neuroepitelovými buňkami inervovanými větvemi n. vestibularis.

Vnitřní ucho - Statokinetický / Vestibulární orgán - 2

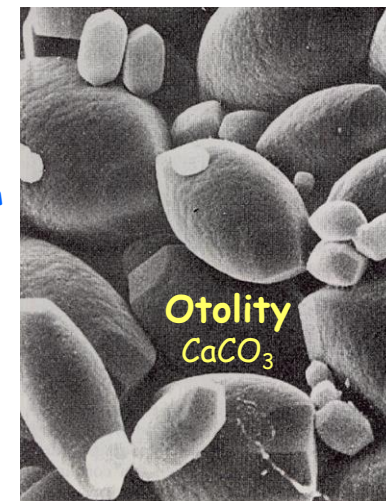
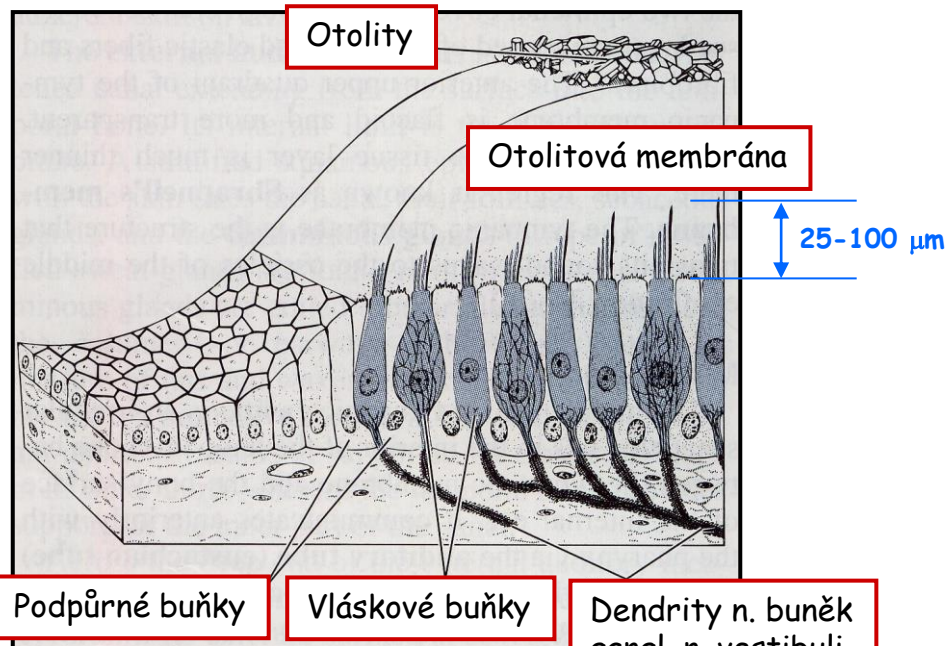
Snímání statické rovnováhy (maculae = statické skrvny)

Odklon od směru
zemské gravitace
(gravitační síla otolitů)
max. tlak - max. tah

Umístění makul

Sacculus
dno

Utriculus
laterální stěna

Řasinka
bez axonemy

Terminální pleteň
tonofibril

Stereocilie
(mikroklky)

Vlásková buňka

Podpůrná buňka

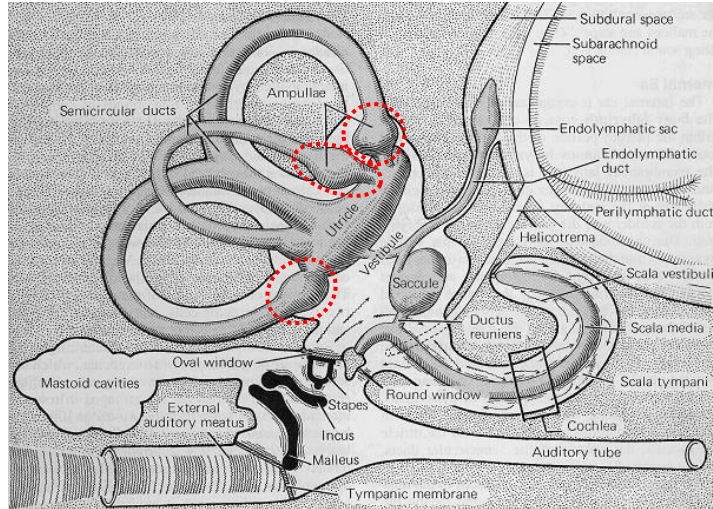
Aferentní inervace

Eferentní inervace

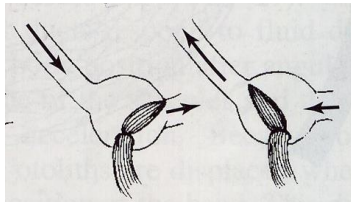

Vnitřní ucho - Statokinetický / Vestibulární orgán - 3

Snímání dynamické rovnováhy (cristae ampulares)

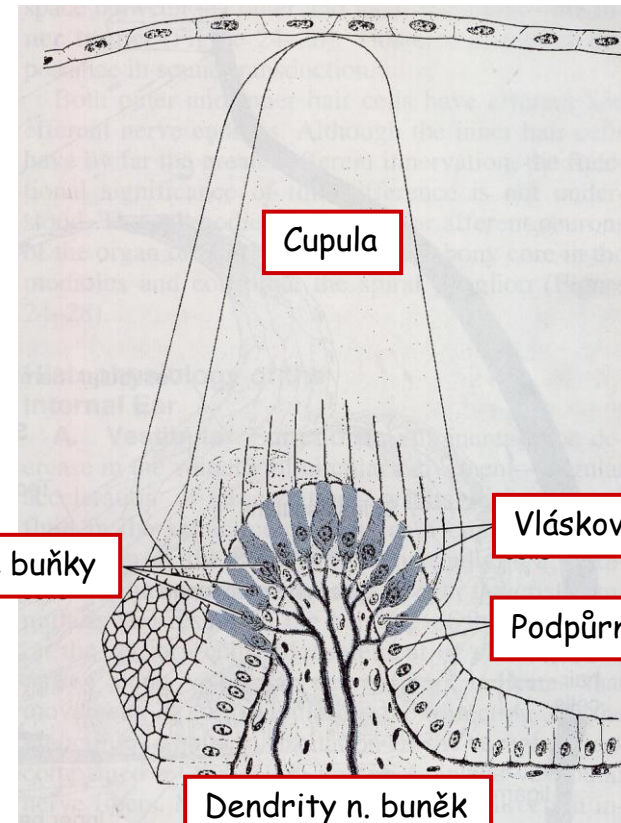

Reakce na setrvačné zrychlení
(pohyb endolymfy)

Umístění CA

- v „ampulách“ ductus semicirculares
- hřebeny CA kolmo na osu DS

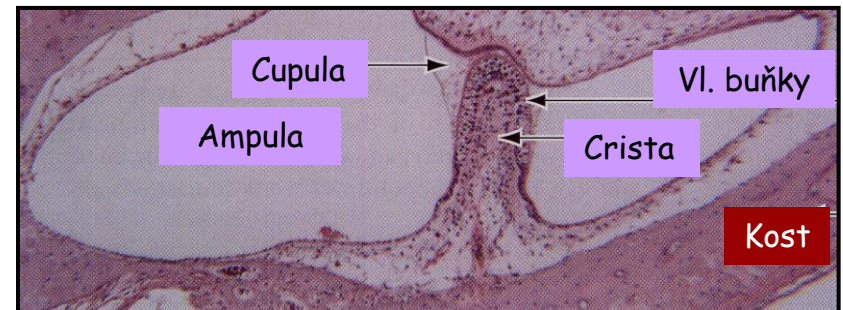
Vláskové buňky

Cupula

Vláskové buňky

Podpůrné buňky

Dendrity n. buněk
gangl. n. vestibuli

Cupula

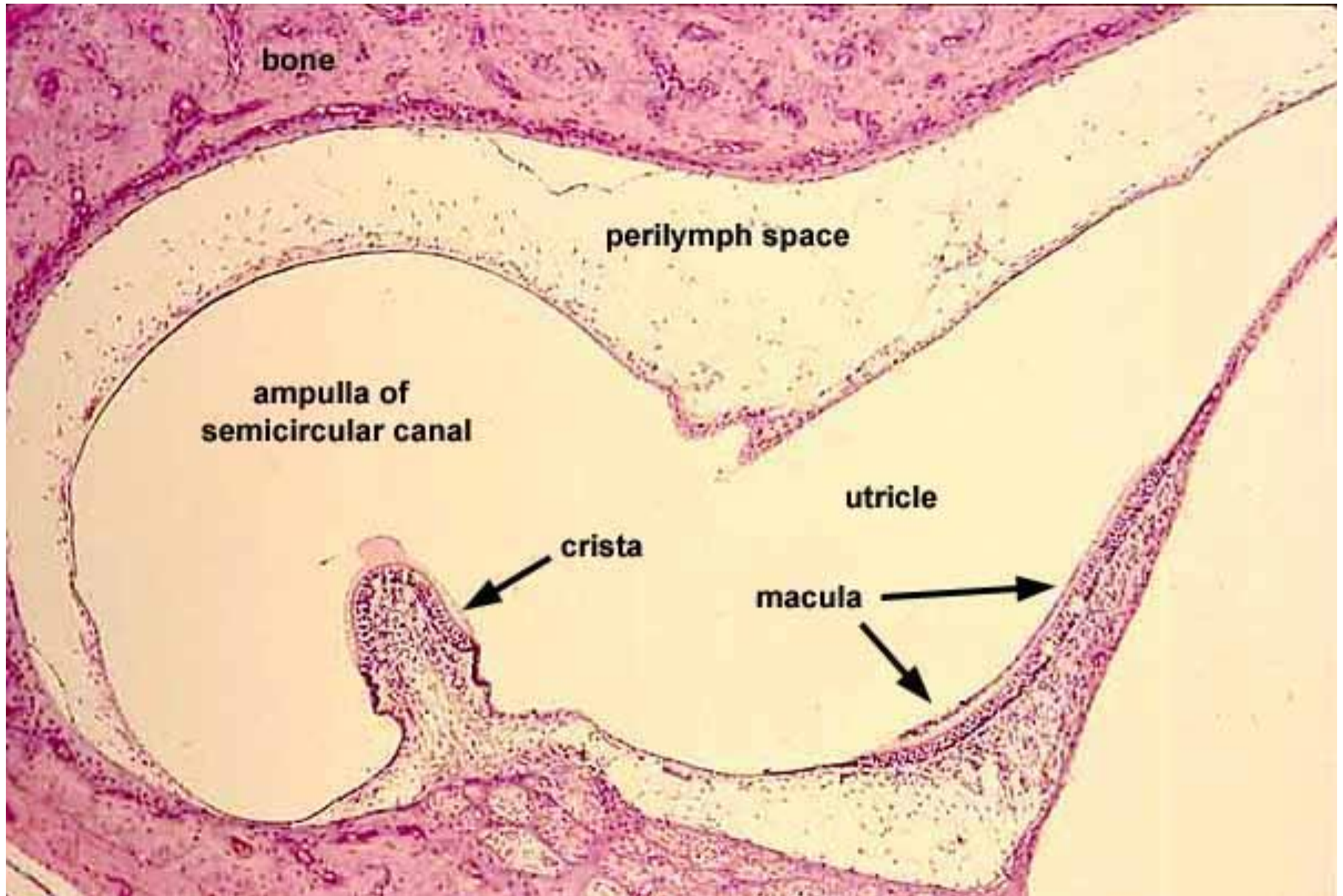
VI. buňky

Ampula

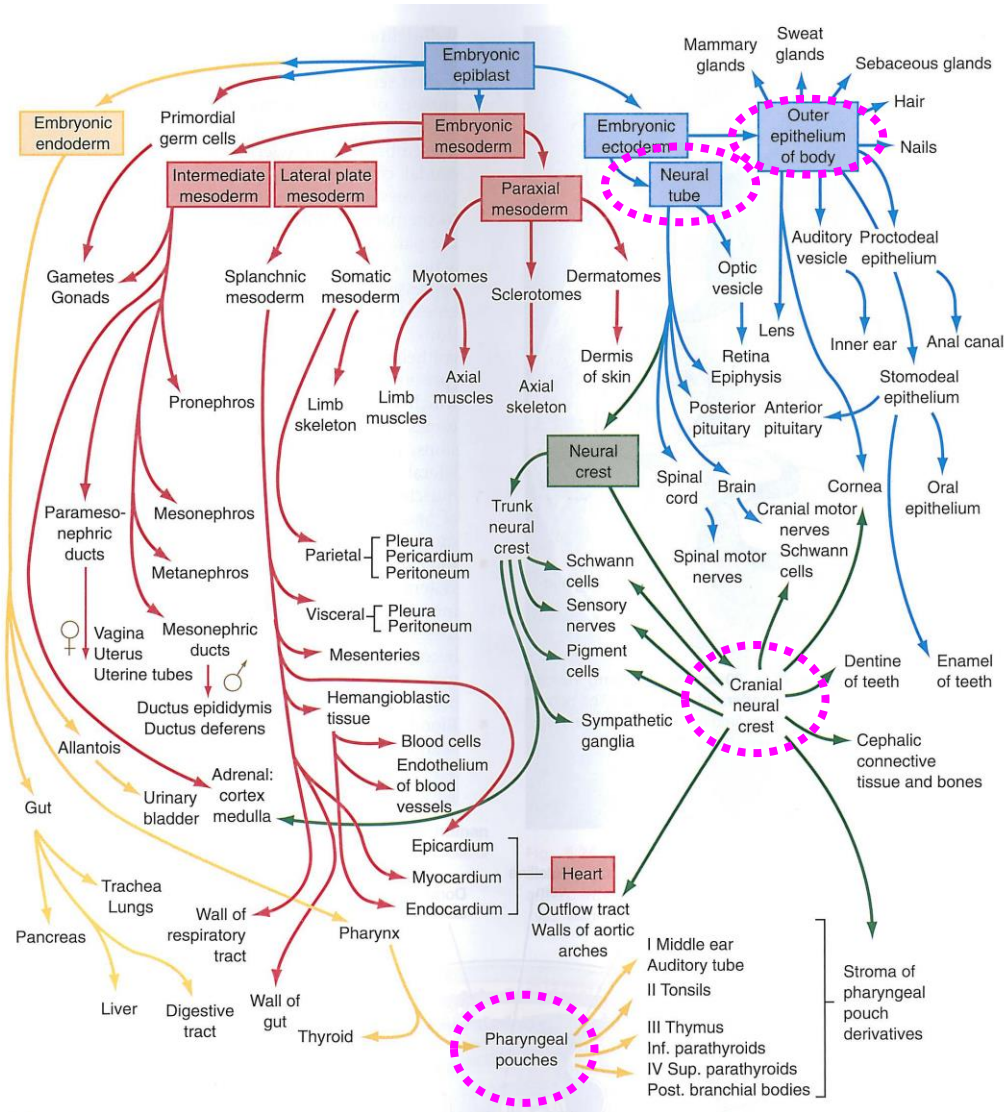
Crista

Kost

Blanitý labyrint

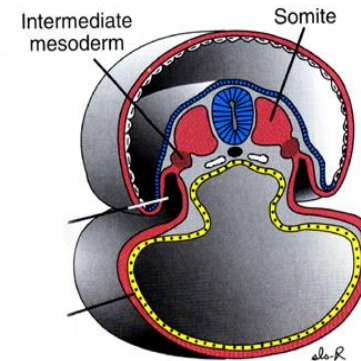
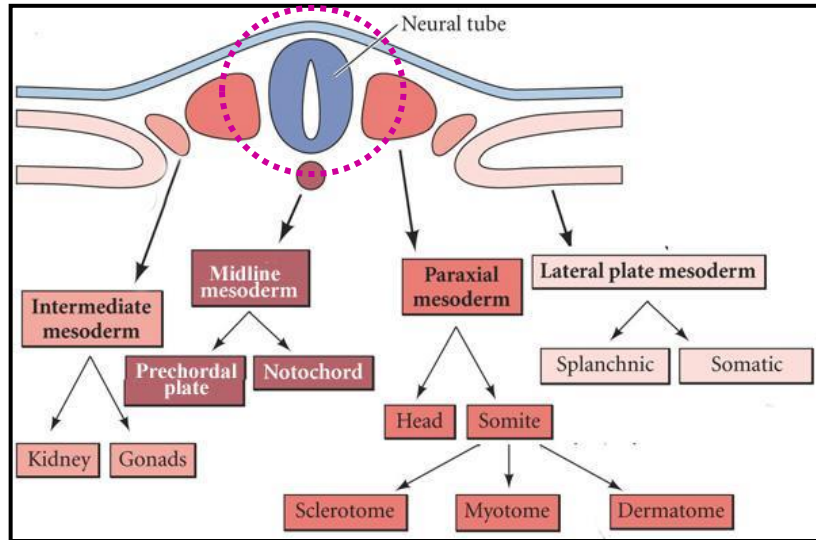
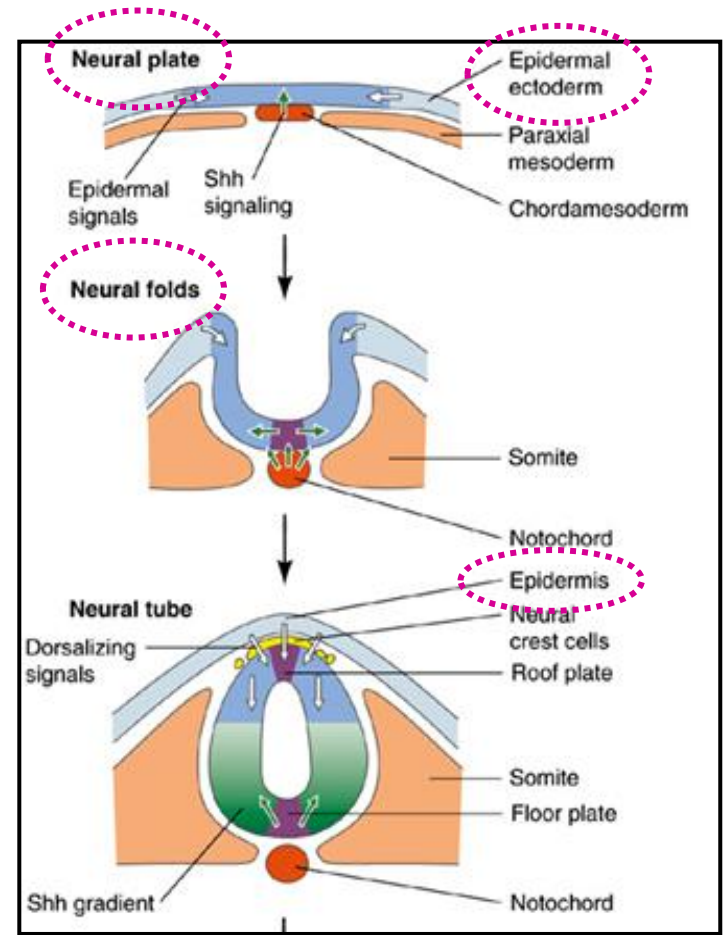
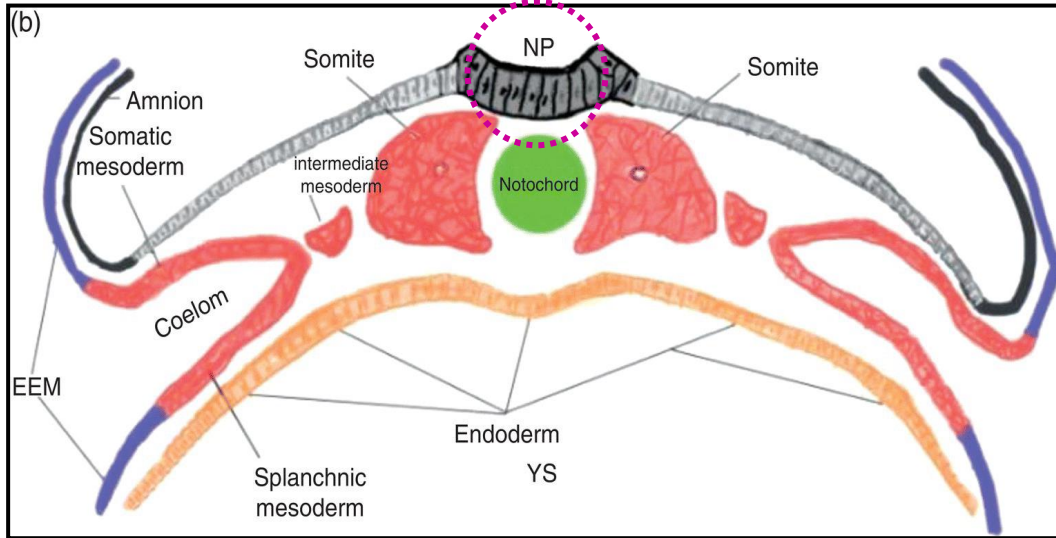

Vývoj smyslových orgánů - Celkový obrázek

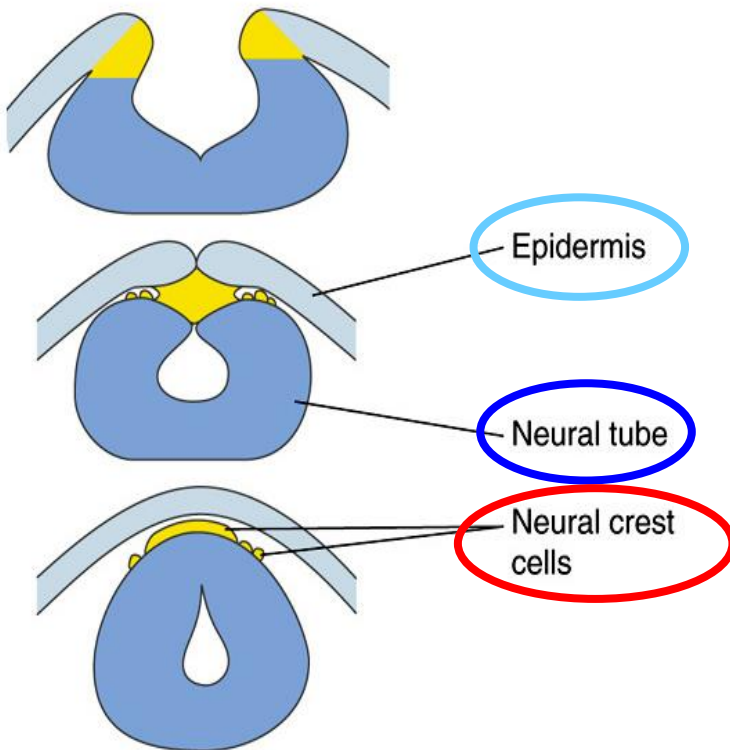

Smyslové orgány - Nervová trubice

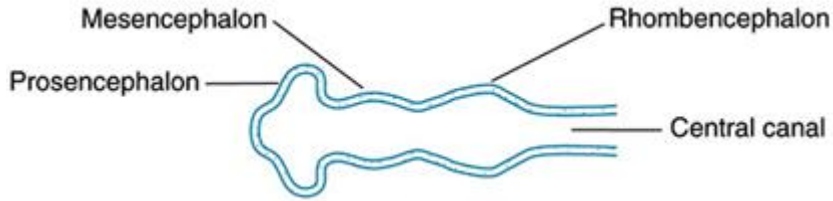

Smyslové orgány - Neurální lišta

Vzniká z obou
dorzální epidermis a nervové ploténky

Smyslové orgány - Kraniální část nervové trubice + Plakody

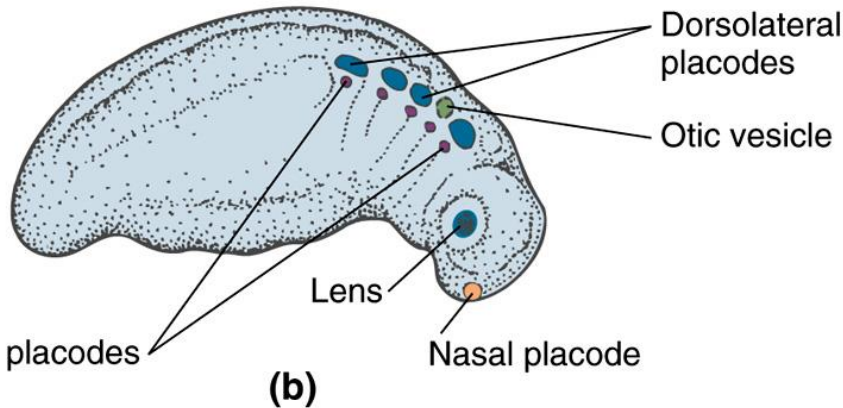

Mozek po 4 týdnech vývoje

Plakody: okrsky nahuštěného cylindrického epitelu v epidermis pokrývající hlavovou část zárodku - jejich formování je indukováno pod ním ležící nervovou tkání a mesenchymem - **vyvíjí se ve 4 týdnu**

Placode
(a)

Dorsolaterální plakody

Přispívají k vývoji:

- oka - plakoda čočky
- ucha - ušní plakoda
- sensorického epitelu nosu - nazální plakoda
- sensorických ganglií

Epibranchiální plakody

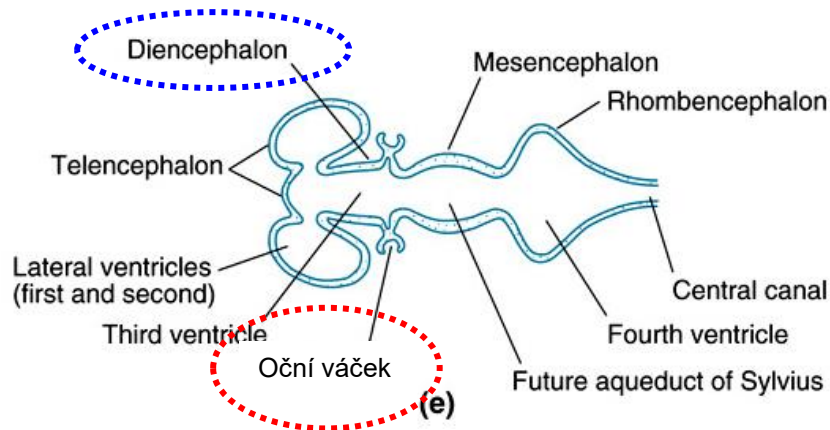
Dávají vznik:

- sensorickým gangliím hlavových nervů (V, VII, IX, X)

Smyslové orgány - Vývoj oka 1

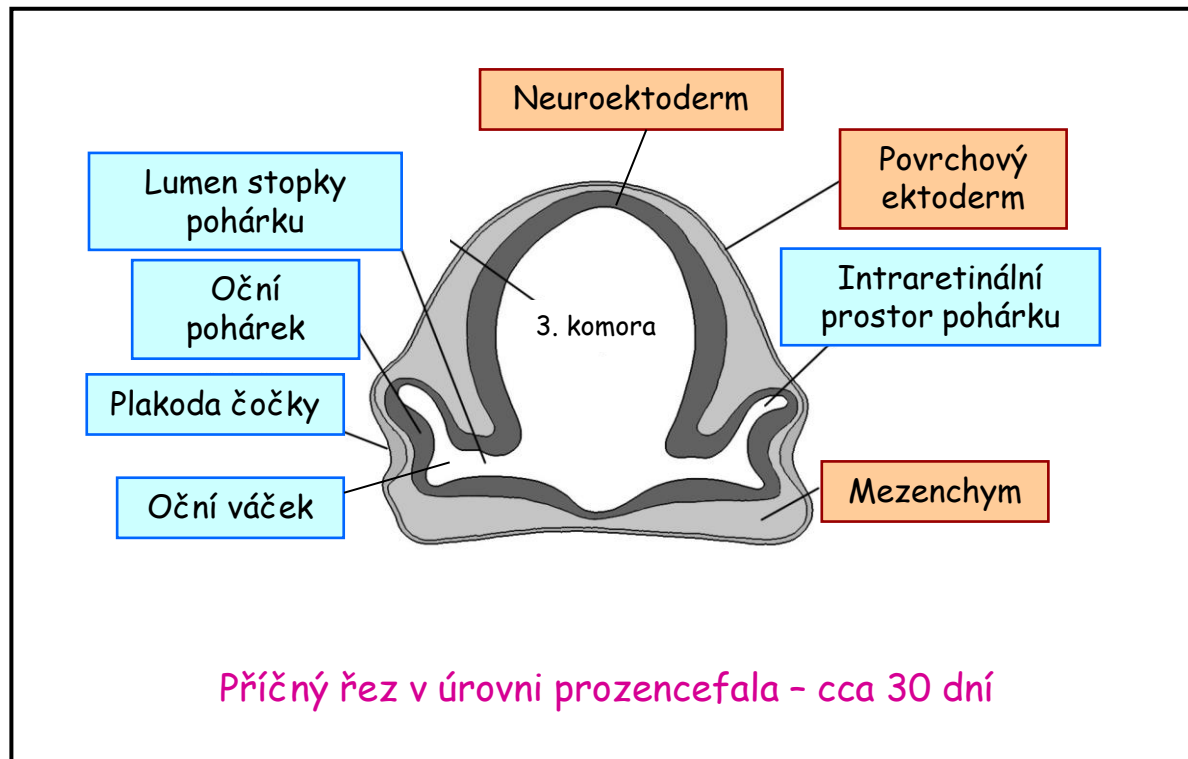
22 týden - první známky vývoje oka

- **vklesliny** po stranách předního mozku
- **oční výchlípky** předního mozkového váčku

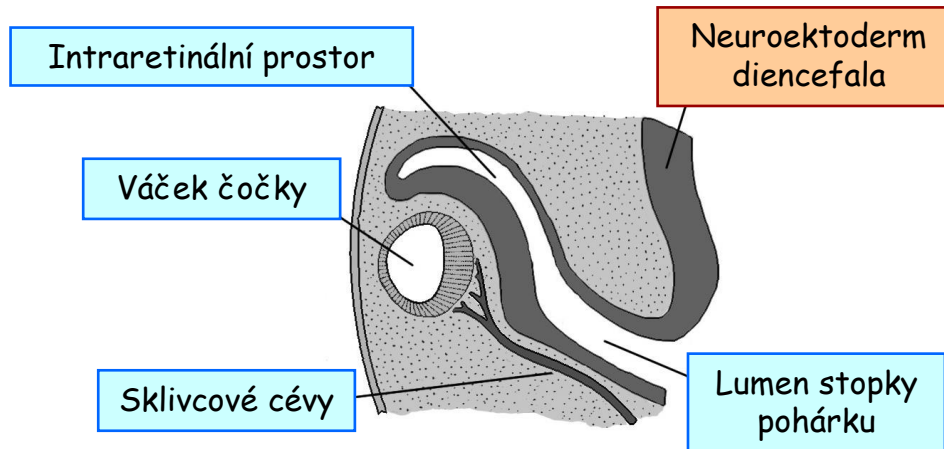
Mozek po 4 týdnech vývoje

Smyslové orgány - Vývoj oka 2

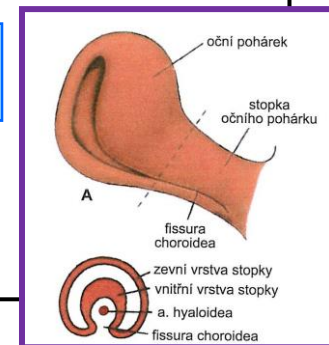

Smyslové orgány - Vývoj oka 3

Další vchlípnutí, přechází i na stopku očního pohárku - **fissura choroidea**.
Kondenzace mezenchymu ve f.choroidea - sklivcové cévy (a. a v. hyaloidei).

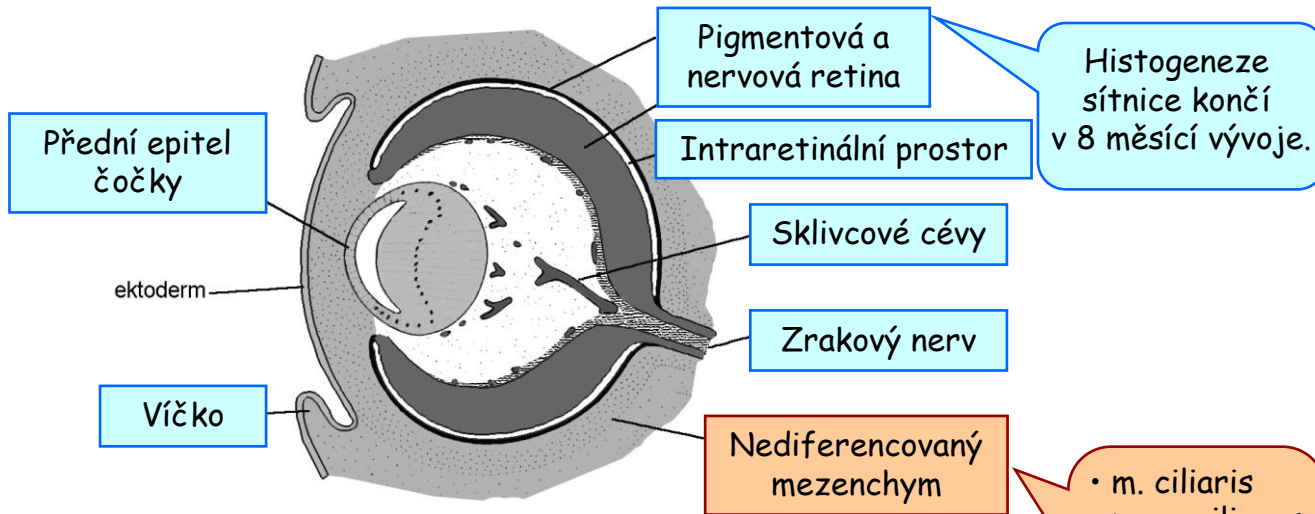
Příčný řez v úrovni diencefala - cca 6 týdnů

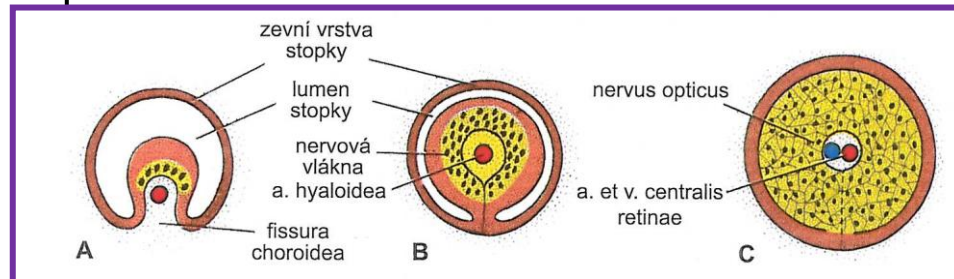
Smyslové orgány - Vývoj oka 4

Fissura choroidea se uzavírá - vzniká zrakový nerv.

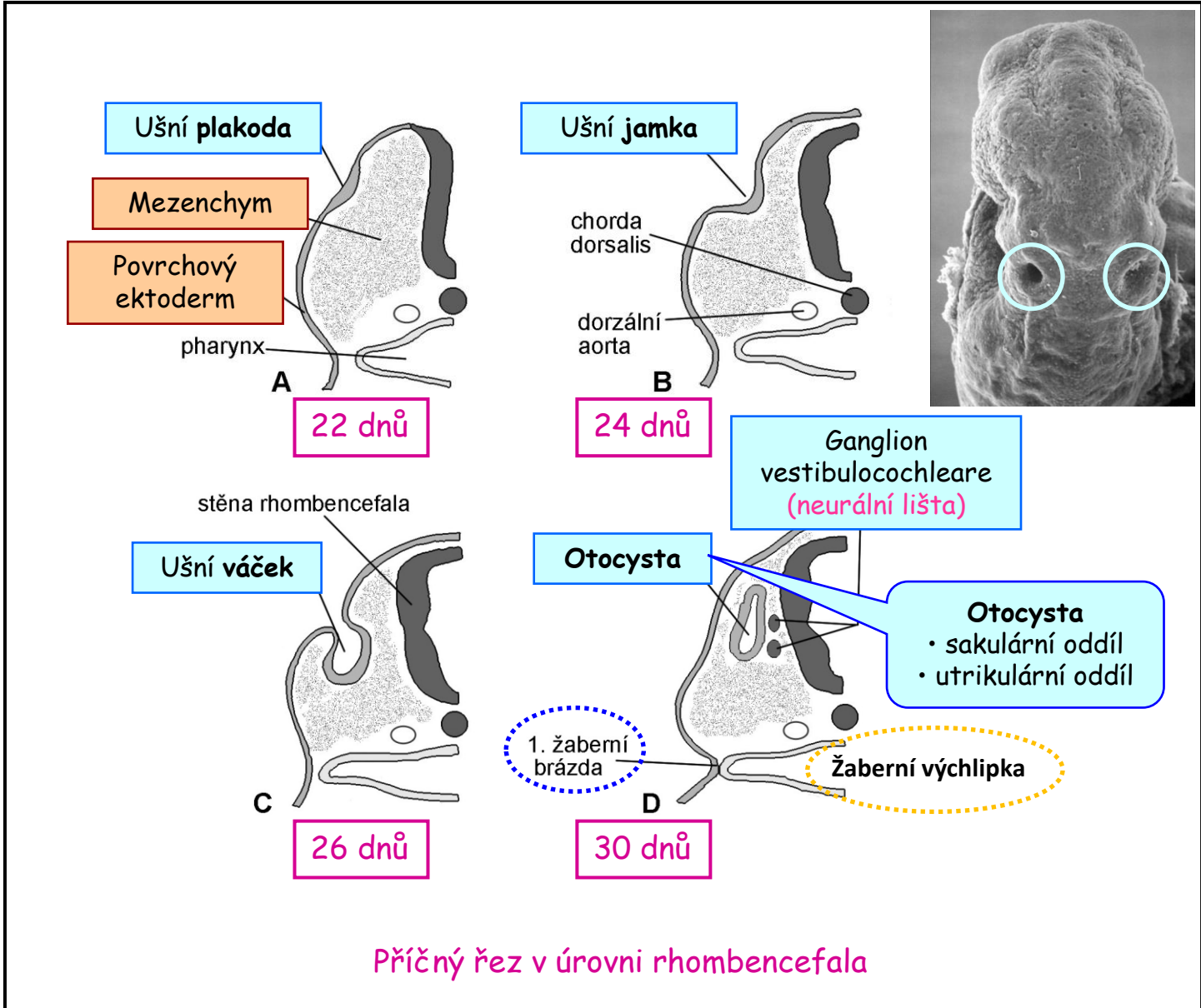
Čočkový váček se odškrucuje - zaujímá centrální pozici - vzniká jádro čočky s prvními vlákny

Příčný řez vyvíjejícím se okem - cca 7 týdnů

Smyslové orgány - Vývoj ucha 1

Smyslové orgány - Vývoj ucha 2

6-8 týden

- vývoj ductus cochlearis ze sacculárního základu
- vývoj ductus semicirculares z utrikulárního základu

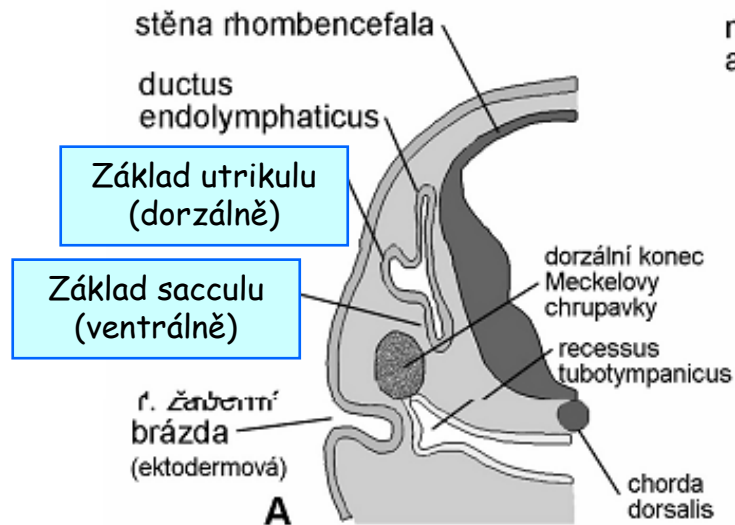
10 týden

- mezenchym se formuje do dutinek scala vestibuli a scala tympani a jejich vazivové výstelky

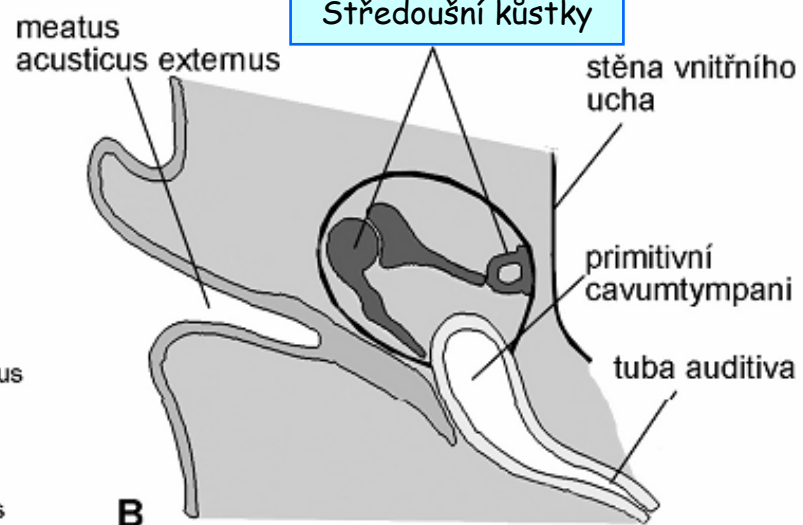
10 týden-3. trimestr

- vývoj Cortiho orgánu

z chrupavek 1. a 2.
žaberního oblouku
(až do 8. m obaleny
mezenchymem)

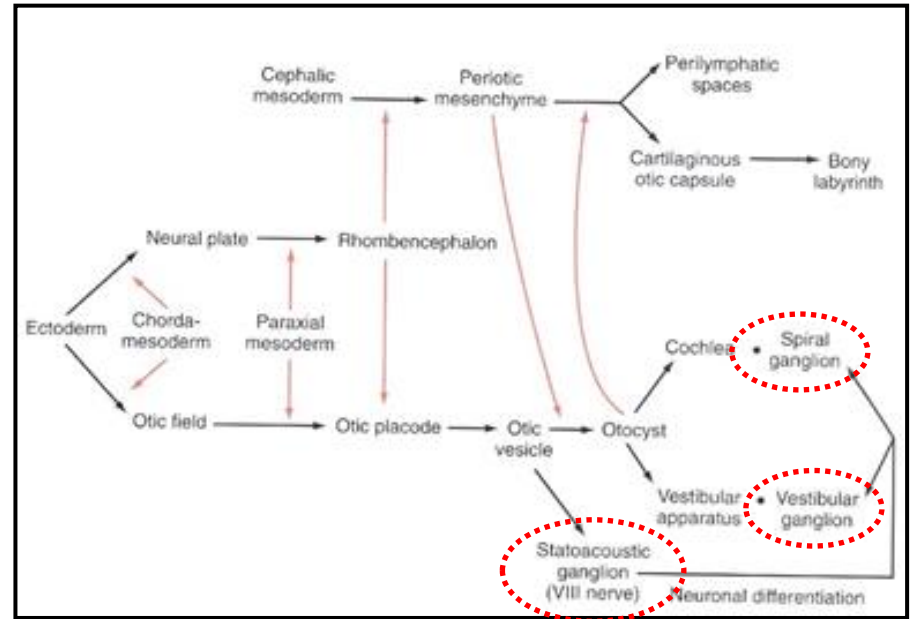
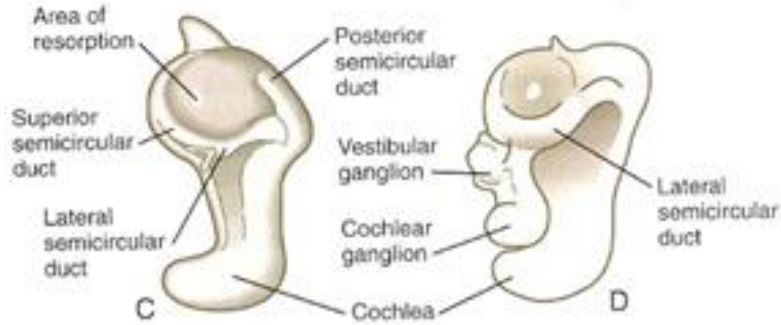
7 týden

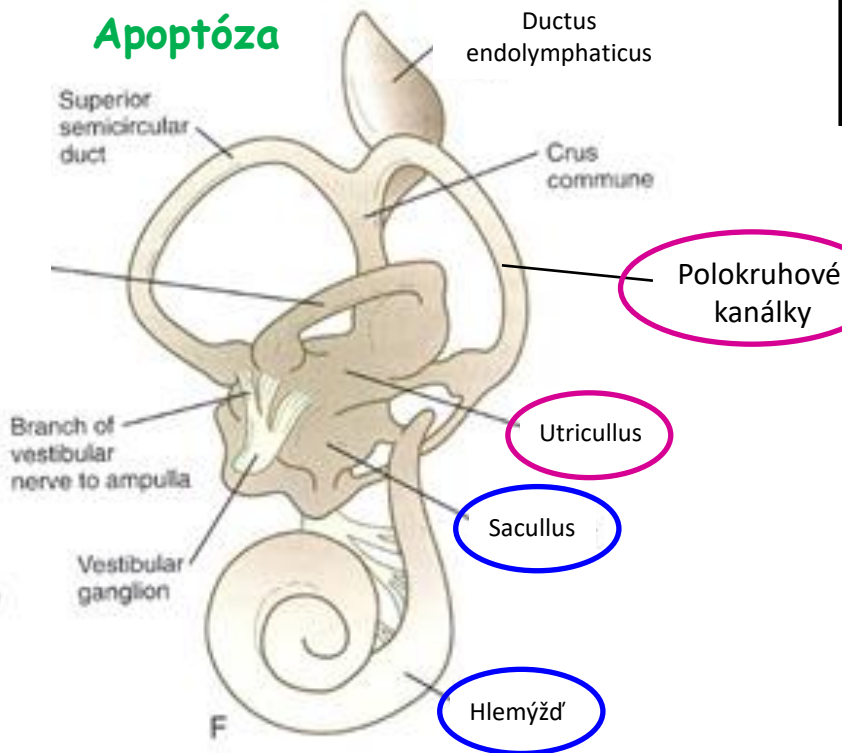
konec 3. měsíce

Vývoj ucha - Vnitřní ucho 2

Elongace

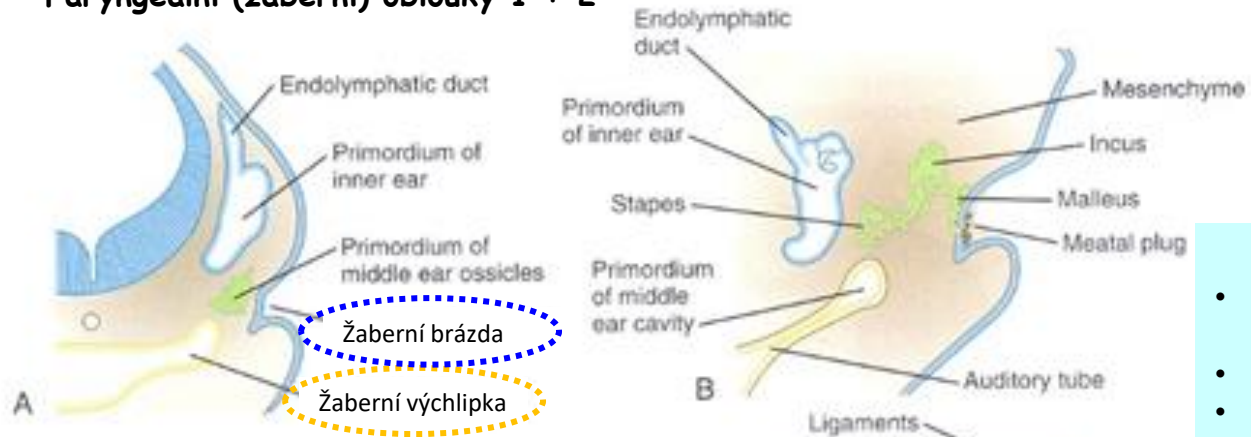

Apoptóza

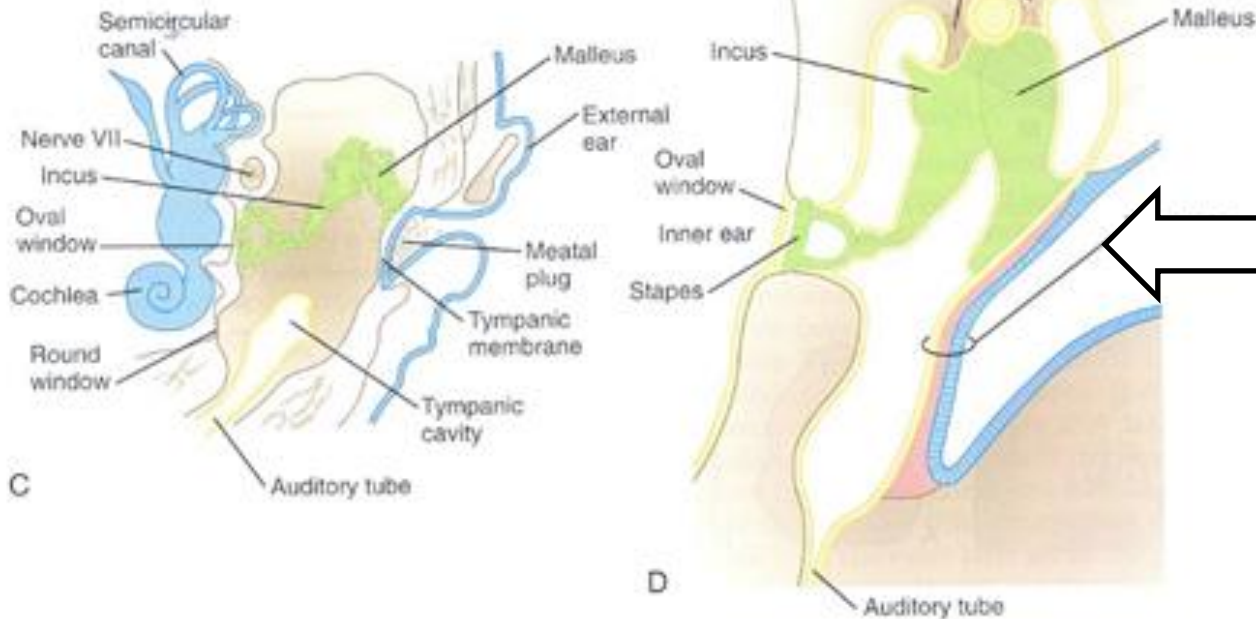
Vývoj ucha - Vnitřní ucho 3

Faryngeální (žaberní) oblouky 1 + 2

Středoušní kůstky

- Mezenchym odvozený z neurální lišty (žab. oblouky 1+2)
- Obdány mezenchymem
- Apoptóza v pozdní graviditě

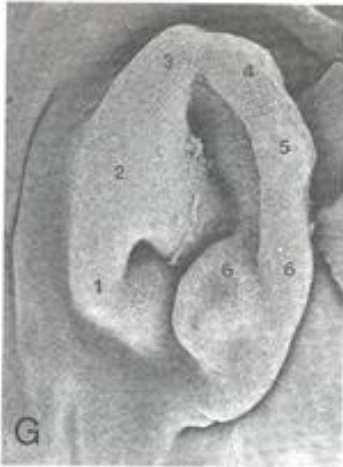
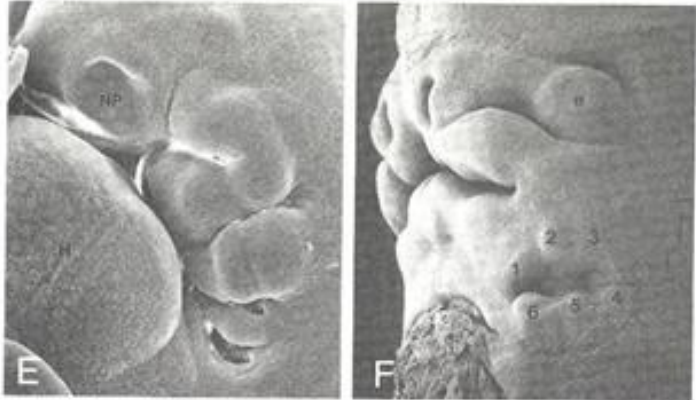
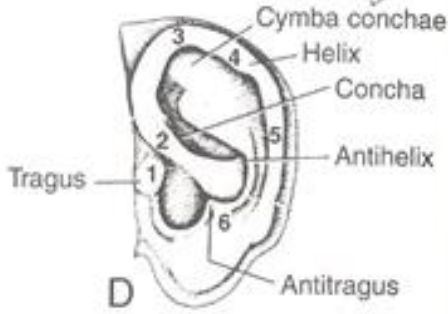
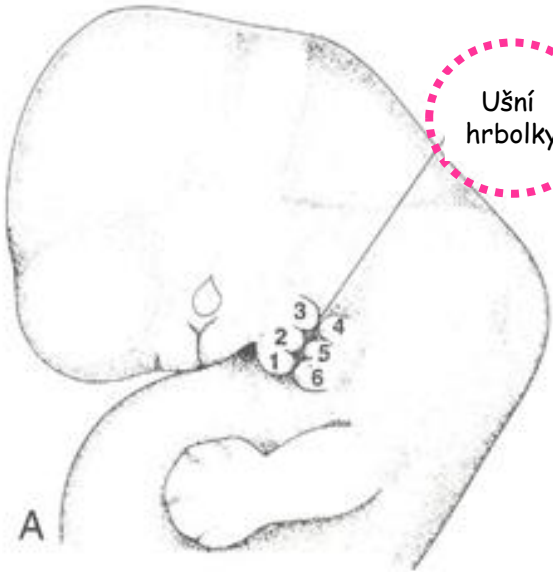
Ušní bubínek

Entoderm (str. mucosum)
 Mezoderm (str. fibrosum)
 Ektoderm (str. cutaneum)

Vývoj ucha - Vnější ucho

Mezenchym

Ušní hrbolky

Zevní zvukovod - ektoderm

Děkuji za pozornost !